

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

MARS 2 • 2000

Nyupptäckt
miniatyrmålning

Medeltida
växlarbänk

Svenska
affärsbanks-
väsendets
utveckling

Pris 20 kr

AUKTION 61

BYGGET, Norrlandsgatan 11, 4 tr • Lördag 15 och söndag 16 april 2000

Stor avdelning vikinga- och medeltida mynt

bl.a. **England**. York ANLUF GUTHFRIDSSON, Korppenning. **RRR**. Samling medeltida guldmynt.

Sverige. OLOF SKÖTKONUNG (5 ex.), Uppsala, ärkebiskop Petrus **RR**.

GUSTAV II ADOLF, Osnabrück, taler 1633 SB 4A. **RRR**. FREDRIK I, dukat 1743 Ädelfors **RR**;
dukat 1749 **RR**; 1/2 dukat 1746 Ädelfors **RR**. Specialsamling GUSTAV III.

KARL XIII. dukat 1810 Dalarnas vapen. OSKAR I, 4 dukat 1846, 2 dukat 1857.

Stor samling OSKAR II i höga kvaliteter bl.a. 2 kronor 1878 OCH; 1880 OCH samt många i spegel/*proof*.

**SEDLAR • POLLETTER • STOR AVDELNING UTLÄNDSKA GULDMYNT
ANTIKA MYNT • STOR DANSK MEDALJSAMLING • OLYMPIA
ORDNAR MED SPECIALSAMLING FINLAND • LITTERATUR**

Katalog erhålles enklast genom insättning av Kr. 150:- på postgiro 3003-1

B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB

Norrmalmstorg 1, 1 tr.

Box 7662, 103 94 Stockholm

Tel: 08-10 10 10 • Fax: 08-678 77 77

JAZZMUSIKER PÅ MEDALJ

En ovanlig utställningskatalog
från Kungl. Myntkabinettet!

Ta del av 48 sidor jazz, jazzmedaljer och
jazzmusiker!

119 bilder i färg och svartvitt.

29 beskrivna medaljer

och mer än 40 musiker.

Jazzkåserier, bl.a. Jazz och stålar.

Pris 100 kr

Kungl. Myntkabinettets butik
Slottsbacken 6
Tel. 08-5195 5304

SVENSK

NUMISMATISK TIDSKRIFT

har en upplaga på 1.400 ex.

Ca 1/10 av dessa når utanför Sveriges gränser

– Norden, Europa, USA.

Tidningen kommer ut med 8 nr per år:
första veckan i
februari – maj, september – december.

Våra annonspriser är jämförelsevis låga.
För annonsering kontakta Frédéric Elfver,
tel 08-660 25 46 (kvällstid och helger).

Prisexempel:

1/1 sida (151 × 214 mm)	1.800:-
2:a omslagssidan	2.200:-
4:e omslagssidan	2.500:-
1/2 sida (151 × 105 mm)	1.000:-
1/4 sida (72 × 105 mm)	500:-
1/6 sida (47 × 105 mm)	350:-
1/12 sida (47 × 50 mm)	175:-

Sista materialdag: Den 1:a i månaden före utgivning.

Heloriginal eller manus och gärna skiss
sändes till Frédéric Elfver efter överenskommelse.

*Annonser som ej är förenliga med
SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.*

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98
onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00
Fax 08-667 07 71
E-post: snf@wineasy.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428
114 84 Stockholm
Tel 08-5195 5300
Fax 08-411 22 14

Ansvarig utgivare:
Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:
Monica Golabiewski Lannby

Manuskriptgranskare:
Lars O. Lagerqvist
Även tel 0152-200 79

Annonser och auktionskalender:
Frédéric Elfver
Tel 08-660 25 46
0704-13 87 55 (kvällstid och helger)

Prenumerationer:
Pris 160 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse
samt Sven Svenssons stiftelse

Tryck:
Masterprint Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Program

Svenska Numismatiska Föreningen: *Banérgatan 17 nb. Buss nr 4, 44; T-bana Karlaplan.*
Kungl. Myntkabinettets hörsal: *Slottsbacken 6. Buss 43, 46, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.*

- 9 mars 18.30. KMK. Jazzkonsert. Peter Gullin (bar.sax, gitarr mm).
- 23 mars 18.30. KMK. Jazzkonsert. Peter Asplund (trp) och Jacob Karlzon (p).
- 13 april 18.30. SNF. Banérgatan 17. Frédéric Elfver: *Sten Sture d.y.:s stormynt – några preliminära resultat.* Föreningen bjuder på lätt förtäring.
- 5 maj 18.00. SNF:s årsmöte i KMK:s hörsal.
18.30. Per Österlund, Borås, kåserar över ämnet *Mina numismatiska minnen.*
19.30. Årsmötesmiddag i Myntkrogn. Meny, pris och sista anmälningssdag meddelas i aprilnumret.

Svenska Numismatiska Föreningen

Kansli: Besökstid 10.30 - 13.00 onsdag – torsdag.
Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.
Hemsida: <http://www.users.wineasy.se/snf/>

Kungl. Myntkabinettet

Utställningar: Tisdag – söndag kl. 10.00 - 16.00.
Numismatiska boksamlingen: Torsdagar kl. 13.00 - 16.00.
Hemsida: www.myntkabinettet.se

Innehåll SNT 2 • 2000

Sid

Nyupptäckt miniatyrmålning med anknytning till Gustav III:s medaljhistoria	28
Pengar i reseskildringar från 1853	29
Mynt från den Gyllene horden?	30
Åttaskilling danske 1546	30
Medeltida växlarbänk	31
Några anteckningar belysande det svenska affärsbanksväsendets utveckling	32
Elias Brenner och 1715 års mynttecken	36
Skaga kapell – jättedotterns kyrkbygge	38
Nytt om böcker – recensioner	40
Rätta svar på frågesporten i SNT 1 • 2000	41
Personalia. Lennart Wallén till minne – en återblick	42
Nya mynt	43
Nya sedlar	43
Nya medaljer. Medalj över Raoul Wallenberg	44
Nya medaljer. Lars Gullin (1928-1976) förste svenske manlige jazzmusiker på medalj	45
Föreningar	45
Auktioner	45

Omslag

Miniatyrmålning över friherre Fredrik Sparre, som sitter vid ett bord och håller ett blad ur Gustav III:s medaljprojekt: 1786 – Kronprinsens framsteg i vetenskaper. Mått på bilden utan ram höjd 106 mm. Konstnär är Jacob Axel Gillberg (1769-1845) och målningen utfördes år 1791. Se artikel s 28. Foto Jan Eve Olsson.

Nyupptäckt miniatyrmålning med anknytning till Gustav III:s medaljhistoria

Av Ian Wiséhn

Gustav III har av historien fått ett allmänt erkännande för sin verksamhet som kulturfrämjare. Han inrättade akademier, gynnade teatern och uppmuntrade konstnärerna. De gustavianska konstnärerna å sin sida målade hovlivet, pastorala landskap, bruksmiljöer och snabba teckningar som ofta var idealets motsats. Men överallt tycker man sig märka kungen i bakgrunden. Hans porträtt återkommer också ständigt. Gustav III kommer vi nära på ett helt annat sätt än tidigare monarker. Från sin första stund var han också medelpunkten för omgivningens intresse, bevakad och iakttagen. Alla skiftningar i hans liv och temperament fick pregnanta konstnärliga uttryck. Porträtten suppleras av en uppsjö av brev och dagböcker. Kungen blev avklädd in på bara kroppen. Det fanns dock en konststart som hela tiden avbildade kungen i stel idealiserad gestaltning och ofta med antik anknytning, nämligen medaljkonsten. Medaljerna har alltid stått i ett nära förhållande till kungahuset. Här märks sällan någon kritik eller avvikande mening.

Medaljserien

År 1779 befälde Gustav III att minnespenningar skulle präglas över alla märkligare tilldragelser under hans regering samt att det även skulle utkomma ett planschverk, upptagande kopparstick av alla dessa minnespenningar. Inspirationen kom närmast från franskt håll. Den franske kungen Ludvig XIV hade 1663 initierat ett längre projekt som skulle resultera i medaljserier över viktigare händelser under kungens regering. Medaljerna presenterades i ett stort praktverk med titeln *Médailles sur les principaux événements du Règne de Louis le Grand avec des explications historique par L'Académie Royale des Medailles et Inscriptions*, Paris 1702. I Ryssland hade kejsarinnan Katarina II sitt eget medaljprojekt. Även ett arbete över Ludvig XV:s medaljer utgavs 1727.

Till det nya svenska medaljprojektet behövdes skickliga medarbetare med olika bakgrund. Till en början måste man inventera alla de händelser under kungens regeringstid som

var värdiga att förevigas på medaljer – tillverkade av guld, silver eller brons. Därefter skulle man bestämma motiv på medaljerna samt lämpliga inskrifter. Här gällde det att nå resultat med både smak och snille. Förslagsställarna måste ha gedigen klassisk kunskap. Antikens dikter skulle skärskådas i jakten på passande symboliska eller allegoriska motiv.

De ansvariga

Ansvariga för projektets fullföljande var kanslipresidenten Fredrik Sparre och riksantikvarien Gudmund Göran Adlerbeth. Dessa skulle leda konstnärerna och rapportera till kungen. De konstnärer som fanns att tillgå för medaljtillverkningen var främst Gustaf Ljungberger och Carl Gustaf Fehrman. Kostnaderna för medaljprojektet var skyhöga och kunde egentligen endast hållas igång genom Gustav III:s intresse för frågan. När kungen avled 1792 upphörde mycket av intresset kring detta företag och ganska snart avstannade det helt (1794). Projektet avslutades helt i och med att boken över medaljerna utkom 1858 med titeln *Skåde Pen-*

ningar öfver de Förmämsta Händelser som tillhöra Konung Gustaf III:s Historia.

Gustav III:s *Histoire métallique* framstår som den kanske viktigaste händelsen i svensk medaljhistoria. Den som önskar forska i ämnet har ett rikt bevarat källmaterial: arkivalier, medaljer, medaljstamplar, konstnärernas skisser, bokverket med tillhörande tryckplåtar m.m. Nu finns emellertid ytterligare en pusselbit till förståelsen av detta gustavianska projekt.

Miniatyren med Sparre

Strax före julen 1998 hade Christie's i London en auktion. (The John Reid Collection, 17-18 December 1998, nr 350). Bland alla målningar fanns det en mycket intressant och för forskningen okänd miniatyrmålning över friherre Fredrik Sparre. Konstnär är Jacob Axel Gillberg. Det var fil. dr Magnus Olausson vid Nationalmuseum som vänligt uppmärksammade undertecknad om målningens existens. Den kunde också tämligen omgående inköpas med medel från Gunnar Ekströms stiftelse för numismatisk forskning. Miniaty-

Se också omslagets färgbild. Foto Jan Eve Olsson.

ren överlämnades som en generös gåva till Kungl. Myntkabinetet (inv. nr I02 822).

Vad är det då som gör porträttet så intressant? Jo, den avbildade Fredrik Sparre sitter vid ett bord och håller i sin högra hand ett blad ur Gustav III:s medaljprojekt: 1786 – Kronprinsens framsteg i vetenskaper.

Sparre, som bär en pudrad peruk, är själv iförd den svenska dräkten. Han bär Nordstjärneordens kommandörstecken och en kraschan visar att han också är Serafimerriddare. Över bröstet har han ett rött band av vattrat siden. På bordet står en liten staty över Mercurius.

Miniatyrporträttet, som är 106 mm högt, är innefattat i en liten elegant ram som överst visar ätten Sparres vapen, krönt med en friherrlig krona. Miniaturen är längst ned till vänster signerad och daterad *J. Gillberg / pinxit 1791*.

Fredrik Sparre var son till friherre Fredrik Sparre och grevinnan Ulrika Maria Tessin. Han föddes 2 februari 1731. Som fjortonåring inskrevs han som student vid Uppsala universitet. Sparre blev kavaller hos kronprins Gustaf 1756. Eftersom Sparre lyckats vinna Gustav III:s förtroende blev han 1773 hovkansler. Åren 1781-87 fungerade Sparre som guvernör för kronprinsen (sedermera Gustav IV Adolf) och 1781 utsågs han till riksråd. Sedan riksrådsinstitutionen 1789 upphört, blev han samma år ledamot av Högsta domstolen. Efter Gustav III:s död erhöll han den högsta sysslan inom förmyndarregeringen och fick titeln rikskansler. Som sådan kom han emellertid i nära beroende av regeringens verkliga chef, Gustaf Adolf Reuterholm, och fick öknamnet "riskanslern" för sin önskan om att Magdalena Rudensköld skulle straffas offentligt med ris. 1 december 1797 nedlade Sparre sitt rikskanslerämbete och samma år blev han greve.

Fredrik Sparre, som var systerson till Carl Gustaf Tessin, hade starka kulturella intressen, inte minst för den under den gustavianska tiden något tillbakasatta vetenskapen. Som hovkansler hade han ett visst överinseende över de lärda centrala verken och han uppträdde personligen som mecenat. Sparre avled 30 januari 1803 på Åkerö i Södermanland.

Orsaken till att Fredrik Sparre håller i ett blad ur Gustav III:s medaljhistoria är att han från början av 1780-talet hade, som tidigare antytts, i uppdrag att övervaka medaljprojektet eller, som det kallades, *Kongl.*

Maj:ts histoire métallique. Sparre skulle leda arbetet och samtidigt fungera som länk mellan kungen, inskriptionsförfattarna och konstnärerna. I en promemoria från 1782 skriver Sparre om medaljprojektets syfte, att avsikten var att *minnet af Konungens sälla Regering skulle fortplantas till senare eftervärd*.

Sparres insatser arkiverade

I Riksarkivet förvaras Sparres *Handlingar rörande Gustaf III:s medaljhistoria*. Miniaturmålningens konstnär, Jacob Axel Gillberg, var broder till den Carl Gustaf Gillberg som graverat planschererna till Gustav III:s medaljhistoria. Jacob Axel Gillberg (1769-1845) inskrevs, liksom sin broder, tidigt vid Fortifikationen (1779). År 1781 blev han elev vid Målareakademien och fick samtidigt sin första undervisning i miniatyrmålning av den danske målaren Cornelius Hoyer. Gillberg vann tidigt akademiens uppmärksamhet och förvärvade fler pris på dess utställningar. Miniaturen över Sparre målades 1791. Med tiden skulle det bli fler arbeten inom denna genre. År 1792 erhöll han ett resestipendium och begav sig utomlands för en längre tid. Gillberg vistades bl a i Frankrike och Storbritannien. Som miniatyrmålare vidareutbildade han sig för Marie de Latour i Bryssel. Han återvände hem 1797 och följande år erhöll han professuren i teckning efter Desprez vid Målareakademien. Långt senare avbildar han bl a Malla Montgomery-Silfverstolpe (1807) och kronprins Oscar (1826).

Troligen har Sparre själv bestämt hur målningen skulle utformas. Hela kompositionen skvallrar om den avbildades lojalitet till kungen: hovdräkten, ordenstecknen och framförallt planschen ur Gustav III:s medaljprojekt. Den senare skulle ju med all tydlighet berätta om alla bedrifter och framsteg som gjorts under Gustav III:s regeringstid. Statyetten över Mercurius ger oss en bild av handels gud. Möjligen ville man med den antyda att Sparre åren 1770-81 varit fullmäktige i Riksens ständers bank. Gillberg har kanske inte helt lyckats med framställningen. Så är tex figuren något oproportionerligt utförd. Men man bör naturligtvis komma ihåg att Gillberg ännu inte var färdig med sin utbildning. Det finns dock ett djup i målningen som accentueras av att både bord och stol är snedställda. Sammantaget är ändå intrycket att det är en liten charmig målning.

Litteratur

Elgenstierna, G., *Den introducerade svenska adelns ättartavlor*. Vol. VII, Stockholm 1932, s. 399-400 (Sparre).

Kumlin, K., Sparre, Fredrik. *Svenska Män och Kvinnor*. Vol. VII, Stockholm 1954, s. 142.

Nyman, T., Gillberg, Jakob Axel. *Svenska Män och Kvinnor*. Vol. III, Stockholm 1946, s. 64.

Sandström, S., Gillberg, Jakob Axel. *Svenskt Biografiskt Lexikon*. Band 17, Stockholm 1967-69, s. 123-24.

Sárkány, T., Wiséhn, I. & Lagerqvist, L.O., *Gustav III:s medaljhistoria*. Stockholm 1992. *Kungl. Myntkabinetets katalog* nr 31.

Skåde Penningar öfver de Förmästa Händelser som tillhöra Konung Gustaf III:s Historia. Stockholm 1858, förordet av B.E. Hildebrand.

Wiséhn, I., *Historia Metallica*. Ett äreminne. *Sublima stunder*. Stockholm 1993. Nationalmuseets utställningskataloger nr 565, s. 20-21. □

Pengar i reseskildring från 1853

Gamla reseskildringar innehåller ofta intressanta uppgifter om pengar. Detta gäller också den berättelse som Magnus Hollertz nedtecknar 1853. Drygt hundra år senare trycks den hos Albert Bonniers förlag (1949) med titeln *Resa omkring en mycket liten bit av jorden*.

Magnus Hollertz var en ung man av god borgerlig familj. Efter studier i Uppsala och avlagd kamalexamen 1846 anställdes han i tullförvaltningen i Stockholm. Hollertz blev med tiden t.f. kamrer, en post som han behöll fram till sin död 1864 vid endast 40 års ålder.

Sommaren 1853 skulle general-tulldirektören Carl Henrik Gyllenhaal resa på sin årliga inspektionsresa runt den svenska kusten. Just detta år skulle färden dessutom utsträckas till en privat nöjesresa till Tyskland. Magnus Hollertz fick följa med på resan som Gyllenhaals sekreterare och följeslagare. Man hade planerat en ganska omfattande resa, men den avbröts hastigt när ryktet om en snabb växande koleraepidemi nådde resenärerna. Boken tar ofta upp olika penningtransaktioner. Det finns tex en intressant redogörelse av en valutaväxling i Lübeck (s. 94): "*Mitt första göra var att söka upp en växlare för att få gångbart mynt. Jag ledde till Herr Hudoffsky,*

Pengar i reseskildring...

densamme som i Sverige prackar ut tyska lotterisedlar, och erhöåll där mot mina svenska sedlar preussiska Thaler, silvermynt på 2 Rdr 36 sk. Rgs., som gå och gälla i hela Nordtyskland. De kostade mig ungefär 12 sk. stycket i provision! – d.v.s. för varje 3 Rdr fick jag 2:36."

Det finns också en annan växlings-scen (s. 121-22), men den här gången är Hollertz i ett hotell i Hamburg:

Hotellvärden, mr Becker, kom nu till mig och frågade (vilket han sedan varje morgon upprepade): "Brauchen Sie was bar?" (Behöver ni klingande mynt?) och som jag hade föga silver kvar sedan min växling i Lübeck, antogs tillbudet. Han uppräknade alltså 10 blanka, preussiska Thaler (omkr. 28 rdr rgs). Som jag sagt upprepades och antogs detta tillbud varje morgon, och när, enligt en för den resandes minne särdeles god metod, räkning varje afton lämnades, stodo även dessa 10 eller 15 Thaler upptagna.

I Hamburg vill Magnus Hollertz byta sina svenska kläder emot andra som mer följde modet. Även här (s. 122) finns en beskrivning som innehåller penninguppgifter: En herre i vit halsduk underrättade sig om mitt behov, frågade, om jag ville hava i franskt eller engelskt snitt, och jag köpte en vacker bonjour av senare slaget, mörkgredelin och sidenfodrad, för 26 rdr. riksgälds, vilka erlades i Östgöta, Värmlands och Örebro privatbanksedlar på 5 och 10 rdr. och sedan genast av en liten commis evalverades till svenskt specie och därifrån till Mark Hamburger kurrant. Sådan är en skraddarebutik i Hamburg!

Tydligen fanns det inga problem med att använda svenska privatbanksedlar i den stora fristaden.

JW

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgiv samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel och fax 046-14 43 69

Mynt från Gyllene horden? Åt- och från-sida. Vikt 1,27 g. Foto: KMK.

Mynt från den Gyllene horden?

För drygt två år sedan blev jag visad ett litet oansenligt mynt av en kollega. Enligt uppgift från ägaren skulle myntet vara präglat under 1300-talet, närmare bestämt före 1341, under Ghiyath al-Din Muhammad Uzbek (1312-1341) och den så kallade Gyllene horden. Gyllene horden är benämningen på ett av de riken som har sitt ursprung i Djingiskhans valde (SU, spalt 417-418). Efter genomgång av ett urval av den befintliga referenslitteraturen (bl.a. Mitchiner 1977:242-243) så har bestämningen inte kunnat bekräftas. Vid typologiska jämförelser med mynt från denna tid och plats har ej någon mynttyp med säkerhet påträffats.

Eftersom enbart den ena sidan (åtsidan?) är tydbar så försvåras bestämningen. Den tydbara sidans bild kan beskrivas på följande sätt: en sexuddig stjärna med ett slags liljeliknande avslutningar av något varierande karaktär. Myntämnet är en aning droppformat med en diameter mellan 15-17 mm. Vikten är 1,27 gram (se bilden). Det slitna och lätt ärgiga myntet är av koppar och sannolikt av valören 1 fals. Under ovan nämnda khan Uzbek präglades emellertid inte några kopparmynt med valören 1 fals. De två följande härskarna Jani Beg Mahmud (1341-1357) och Birdi Beg Muhammad (1357-1359) lät dock prägla kopparmynt, men inga av de typerna har några direkta likheter med föreliggande exemplar.

Är myntet överhuvudtaget islamiskt? Kanske kan läsekretsen bidra med förslag till bestämning av myntet.

Litteratur

Mitchiner, Michael: *Oriental coins and their values*. Vol. I: The World of Islam. London 1977.

[SU] *Svensk uppslagsbok*. 2:a upplagan. Band 12. Malmö 1955.

Frédéric Elfver

Åttaskilling danske 1546

Sommaren 1999 kom i min ägo en 8-skilling, präglat i Danmark 1546 under Christian III:s regering. Den väger 3,7 g. Rätt vikt ska vara 4,87 g; men en bit är avbruten. Myntet är i övrigt i mycket hög kvalitet och någon tvekan om årtal, valör, myntmästare och dess äkthet finns inte. Myntet ska vara präglat i Köpenhamn men enligt Kolbjørn Skaare kan det även vara präglat i Norge (*Norges Mynthistoria*, Oslo 1995). Norges myntverk var från 1543 placerat i ett nedlagt nunnekloster i Gimsøy i Skien, men detta brann ner 1546. Skaare menar att myntstämparna därefter kan vara tillverkade i Danmark, medan mynten slagits i Norge. Danmark och Norge var sedan länge i union.

Åttaskillingen har nr 4 i Hedes katalog *Danmark och Norges mønter*: Hede 4A har högre silverhalt (90,6%) och finns endast från 1541, betecknad RR, vilket motsvarar 4-6 kända exemplar. Alla mynt präglade efter 1544 har lägre silverhalt (84,3%) och nr Hede 4B. Åttaskillingen 1544 betecknas med R, vilket motsvarar 7-10 kända exemplar. Det här aktuella myntet har årtalet 1546. Det mynt som såldes på auktionen Hede III 1994 har efter kungens namn CHRISTIANVS även hans ordningstal 3 utsatt. Det finns inte på detta mynt.

Man kan undra hur många stampar som tillverkats till ett mynt som finns i totalt ca 15 exemplar, präglade med tre olika årtal. Det måste finnas minst tre fransidesstampar, eftersom inget årtal verkar vara ändrat, och minst två åtsidesstampar med och utan ordningstal efter kungens namn. Söker man efter årtalet 1546 på alla valörer finns det bara på 1-skillingen, som är vanlig, alla andra med detta årtal finns endast i mycket små upplagor.

Åttaskillingen med årtalet 1546 finns inte med i något av de standardverk som används för danska mynt.

Gunnar Jönsson, Lund

Medeltida växlarbänk

På nästa och följande sidor skriver Ian Wiséhn om det svenska affärsbanksväsendets utveckling. Men hur ofta tänker man på hur penningförmedling gick till förr, och hur vår idag så spridda bankverksamhet egentligen började?

För ett antal år sedan överlämnades till Kungl. Myntkabinetet som gåva från Sven Svenssons stiftelse en fin liten medeltida handkolorerad teckning, som visar penningväxlaren vid sin bänk. Detta var den tidens bankrörelse. Till marknader och handelsmässor reste köpmän, precis som idag, för att sälja och knyta nya kontakter och utvidga sin verksamhet. De ställde upp sina bord och bänkar, där de sålde allehanda varor. Men de kunde också ha andra, mera rent ekonomiska, uppdrag. De växlade pengar, de förmedlade betalningar, de gav kredit och beviljade lån. De utförde alltså finansiella tjänster liksom bankerna idag.

Den lilla teckningen med penningväxlaren och hans kunder är av spelkortsformat. Själva bilden är framställd på ett mindre pappersark, men som sedan klistrats på ett något större underlag, som på så sätt bildar en ram. Denna ram har dekorerats med röda streck i zick-zack-mönster, kanske för att dölja skarven. Det är möjligt att det använts som spelkort.

Huvudmotivet är en blåfärgad bänk kring vilken fyra herrar står. På bänken ser det ut att ligga en duk med nedhängande fransar. Under bänken och männen syns ett triangelmönstrat /sten/golv. De befinner sig möjligen inomhus, kanske i en saluhall eller liknande. De fyra herrarna har ögonen på de på duken kring-

Medeltida handkolorerad teckning visande en kardinal (?) och tre andra personer vid en växlarbänk. På bänken ligger utspridda mynt och en av personerna håller i en penningpung. Mått 100 x 72 mm. Foto Jan Eve Olsson.

strödda mynten, som en av dem håller sin ena hand över. Mynten är svagt blå- och vitfärgade, så jag förmodar att de är av silver. En av männen – för övrigt den ende utan hatt, försedd med skägg och dessutom barfota – håller fram en röd penningpung. Pungen är så målad att man till och med ser att det fortfarande ligger pengar kvar i den.

Det underlag, som använts för att förstärka själva teckningen, innehåller en ofullständig tysk text. Man kan urskilja meningar som "schndem Geld" (usla pengar, jfr snöd vinning), "Falschheit und Untreue" (falskhet och trolöshet), "falschen Herzen" (falska hjärtan) osv men sammanhanget är helt oklart. Prof. Gert Hatz i Hamburg har konsulerats och meddelar att han kan tänka sig att bilden, men det är mycket osäkert, skulle kunna illustrera betalningen av de utlovade trettio silverpenningarna till Judas. Han finner det också språkligt möjligt att texten är författad av en sydtysk skrivare.

Den tyska texten finns på underlagets båda sidor. Det kan alltså röra sig om en del av ett utrivet blad ur en bok, som man inte längre hade användning för. Papper var dyrt och man återanvände det gärna. Till äldre

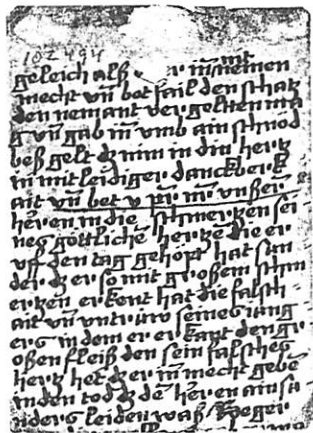
mindre tavlor ser man ofta att just gamla utrivna bibeltexter har använts vid inramningen.

Latinets *banca*, italienskans *banco* = bord eller bänk, användes av medeltidens italienska penningväxlare och ordet är ursprunget till vårt "bank". Det innebär helt enkelt en penninginrättning. I bibeln kan vi se det användas i liknelsen om de anförtrödda punden: "hwij fick tu icke mina penninga in i j wässlabäncken". Luk.19:23 (år 1541).

Detta var förstås före de moderna bankernas tid. Den medeltida bankiren var ju först och främst växlare. När denne inte kunde fullfölja sina betalningar var det sed att bryta sönder hans arbetsbänk. Här kommer vi osökt in på ordet bankrutt. Bankrutt betyder som vi vet ruinerad. Ordet har samma ursprung som bank och kommer av italienskans *banco rotto*, varvid menas sönderbruten bänk eller bank. I folkmun säger vi ibland mera på kul *pankrutt* (av att vara pank, dvs utan pengar) ursprungligen *pankerutt*. Men uttrycket är känt sedan 1700-talet, då det ofta på franskt vis skrevs *panquerot*.

Teckningen med penningväxlaren har fått inventarienummer KMK 102 494.

MGL

På baksidan finns en handskriven tysk text. Förminskad.

Några anteckningar belysande det svenska affärsbanksväsendets utveckling

Av Ian Wiséhn

Någon samlad svensk bankhistorik finns inte publicerad. I samband med egna årsjubileer har visserligen en del banker låtit utarbeta minnesskrifter, vari även ingår vissa historiska översikter, men dessa berör helt naturligt övervägande den utgivande banken själv och dess verksamhetsfält. En av de bästa kunskapskällorna vad flertalet av de svenska affärsbankerna beträffar är Sveriges Bankmatrikel som började utges 1886. Här nedan följer en kort sammanställning kring affärsbankernas historia.

Den första verkliga bankinrättningen i Sverige var *Stockholms Banco* eller, som den efter sin upphovsman även kallades, *Palmstruchska banken*. Den grundades 1656 och bedrev både in- och utlåningsrörelse samt kom även att emittera sedlar, vilket tyvärr blev den egentliga orsaken till att den snart kom på obestånd och måste avvecklas redan 1664-68.

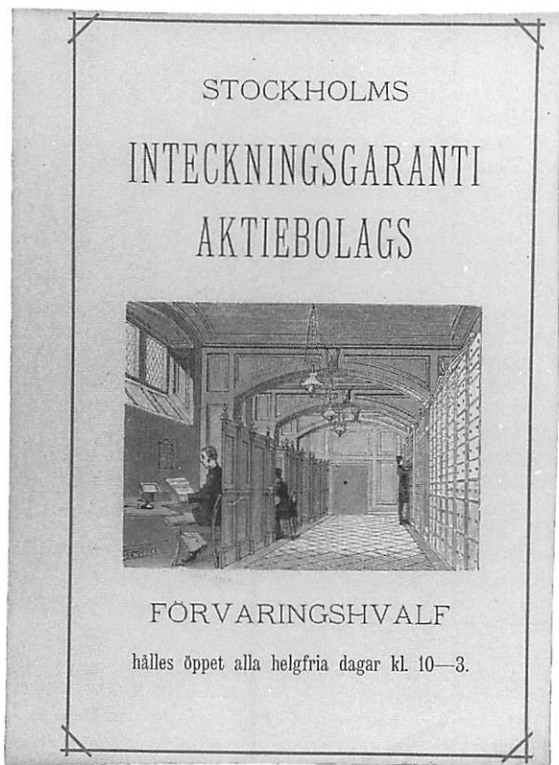
Sistnämnda år började *Rikets Ständers Bank* sin verksamhet. Det hävdas ofta att denna institution inte alls var en direkt fortsättning av Palmstruchska banken. Trots detta så trädde den dock praktiskt sett i dess ställe och fyllde samma behov. Någon sedelutgivning blev det emellertid inte till att börja med. Först i början på 1700-talet tillkom de s.k. transportsedlarna och mot slutet av samma århundrade hade utvecklingen fört fram till den egentliga banksedeln. Under åren 1789-1834 utgav även det 1789 inrättade *Riksgäldskontoret* egna sedlar. Banken bedrev i övrigt både in- och utlåning men redan i mitten av 1700-talet uppstod krav på ytterligare banker. Dels var man inte tillfredsställd med att staten ensam skulle sköta bankverksamheten, dels gjorde sig alltmer behovet av en utbredning av densamma över landet gällande och diskussionerna härom blev allt livligare. Denna aktivitet resulterade slutligen i tillkomsten av de s.k. *diskonterna*. Man skiljer mellan de *äldre diskonterna* och de *yngre diskonterna*. De förstnämnda var *Diskontkompaniet i Stockholm* med oktroj 1773, ett privat företag och vår första affärsbank. Detta upplöstes dock redan 1788, då rörelsen övergick på *Generaldiskontkontoret*, in-

rättat 1787, ett statligt företag, som kan betecknas som vår första "statens affärsbank", vilken dock inte blev gammal utan 1800 övertogs av Rikets ständers bank liksom *Riksgäldsdiskonten* (för Riksgäldskontorets sedlar), grundad 1789, delvis med privat kapital. Vidare *Diskontkontoret i Göteborg* med oktroj 1783, efter mönster av Diskontkompaniet i Stockholm. Detta kontor upplöstes 1795. En ny *Göteborgsdiskont* (för riksgäldskontorets sedlar) grundades 1797 och var verksam till 1802. De *yngre diskonterna* inleddes då Rikets ständers bank 1800 övertog Generaldiskontkontoret och Riksgäldsdiskonten. Rörelsen fortsattes av *Riksdiskontverket* (riksdiskonten), vars kapital ägdes till 1/3 av privata och till 2/3 av Rikets ständers bank (i praktiken bankens låneavdelning). Detta införlivades 1816 helt med

banken och kallades då *Bankodiskontverket*. Ännu på 1930-talet kallades Riksbankens låneavdelning av äldre tjänstemän för "diskonten".

I landsorten skulle även privata diskonter få finnas. Dylika grundades i *Åbo*, oktroj 1805, som upplöstes genom kriget med Ryssland 1808; *Göteborg*, oktroj 1802, avvecklades efter konkurs 1817; *Malmö*, oktroj 1803, avvecklades efter konkurs 1817 och *Göta Kanalbolags diskont*, oktroj 1810, avvecklades 1817. Till detta kan tilläggas att Rikets ständers bank 1824 inrättade avdelningskontor i Göteborg och Malmö som till en början kallades för "diskontkontor" med hänsyn till att de betraktades som filialer av "bankodiskontverket".

Trots att dessa första försök med privata bankinrättningar inte blev helt lyckade eller bestående, fortlev-

Omslag till broschyr för Stockholms Inteckningsgaranti Aktiebolags förvaringshvalf.

Foto: Jan Eve Olsson, KMK.

LÖPANDE - RÄKNING.

Omslag till blankettblock
från AB Mälarenprovinsernas Bank.
Foto: Jan Eve Olsson, KMK.

Kvittens på diskonto räkning i Mälare-
Provinsernas Enskilde Bank, 1848.
Foto: Jan Eve Olsson, KMK.

de önskingarna om dylika. Men ett förverkligande av dessa försvarades givetvis i allra högsta grad av den synnerligen besvärliga ekonomiska situation som rådde på penningväsendets område i Sverige. Alltsedan krigen i slutet av 1700- och början av 1800-talen hade den svenska valutan pressats hårt och vid varje riksdag under 1810- och 1820-talen hade livliga diskussioner förts om en välbehövlig upprustning på detta område. Trots att det ännu skulle dröja många år innan det blev en definitiv myntrealisation, utfärdades dock redan 1824 en kunglig förordning angående inrättandet av enskilda banker eller diskonter. Som första resultat av denna förordning bildades 1830 *Skånska Privatbanken* i Ystad och denna började påföljande år sin verksamhet. Sedan följde snart, dock till en början med fleråriga intervaller, ytterligare nybildningar av banker, vilka samtliga var s.k. enskilda banker med rätt att efter vissa fixerade grunder utge egna banksedlar och

med solidarisk ansvarighet för delägarna.

Jämsides med de enskilda bankerna tillkom även under 1850- och 1860-talen ett antal banker benämnda *Filialbanker*, vilka i stället för sedlar utgav anvisningar på Rikets ständers bank och av denna mot viss ränta åtnjöt lån och kreditiv. Sammanlagt beviljades oktroj för 25 dylika banker, varav emellertid endast 22 kom till stånd, den första 1852, den senaste 1862. Redan 1875 upphörde den sista filialbanken. Flertalet av dessa banker hade då uppgått i andra bankinstitut.

År 1864 tillkom det första *bankaktiebolaget*, *Skandinaviska Kredit AB* i Göteborg, och detta följdes så småningom av allt fler banker av denna typ. Under 1860-talet började även de s.k. *folkbankerna* sin verksamhet. De var egentligen föreningar av oftast mindre bemedlade personer, såsom hantverkare o. dyl. med solidarisk ansvarighet för delägarna. En del folkbanker bildades dock som rena bankaktiebolag, alltså utan solidariskt ansvar. Reglementet för de solidariska folkbankerna stadfästes för de flesta av dessa av Konungens Befallningshavande, men några nöjde sig med att endast fastställa reglementena på sina stämmor. År 1892 tillkom emellertid en lag angående tillsyn av de solidariska folkbankerna, vilken lag ytterligare kompletterades 1903. I den nya banklagen av 1918 fastställdes slutligen, att "sådana penninginrättningar, som driva sin rörelse utan av Kungl. Maj:t stadfäst reglemente", inte längre än till senast 31 december 1920 tilläts bedriva bankrörelse, "såvida ej Konungen, om synnerliga skäl därtill

förefinnas, medgiver, att rörelsen må tills vidare fortsättas". Därmed inleddes en ganska snabb avveckling av denna banktyp. Under 1860-talet fick Rikets ständers bank i samband med den nya representationsreformen sitt nuvarande namn *Sveriges Riksbank*.

Antalet banker steg successivt och relativt snabbt. Största nybildningen uppvisar decennierna 1891-1900 med 44, 1901-1910 med 70 och 1911-1920 med 38, men samtidigt börjar även sammanslagningarna bankerna emellan komma till stånd och under de nyss nämnda decennierna minskar i övervägande grad av denna anledning antalet med resp. 11, 60 och 97. Sammanlagda största antalet på en gång verksamma banker nåddes omkring 1910, då antalet var 108.

Genom lag den 12 maj 1897 bestämde, att Riksbanken skulle vara ensam sedelutgivande och att följaktligen *de enskilda bankernas* sedelutgivning skulle upphöra. Tidsfristen för detta utgick med år 1903 och efter 22 april 1906 hade de enskilda bankerna ingen skyldighet att vidare inlösa sina sedlar. Trots denna bestämmelse torde dock som regel sådan inlösen ha verkställts ända fram till 1950-talet. Genom en lag av den 16 februari 1934 hade samtliga då existerande enskilda banker ombildats till bankaktiebolag.

År 1956 fick samtliga banker rätt att inte längre behöva i namnen ange ordet *aktiebolag*.

Vid sidan av ovan behandlade bankinrättningar fanns naturligtvis sparbankerna med start 1820 och jordbrukskassorna (Föreningsbanken) med början 1915.

N:o 2

På Diskont-Räkning i Mälare-Provinsernas Enskilde

Bank har Herr *J. G. Wallberg* insatt
R:dr *Carl Gustaf Joh.* Skill:gar *Ernst Nyström* B:co
som gylleras, dock bör detta gyllas, för att vara gällande, & Kåpererare-Konto-
ret aflemnas.

Westerås i Bankens Kassa-Kontor den *14/10* 18*48*

Kapital R:dr *100* skill. *100*

Intresse R:dr *12* skill. *12*

Sgr R:dr *12* sk. *12* B:co.

Amoteraadt.

J. Wallberg

Strandbergs Mynt

&
Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, ordnar, medaljer, aktiebrev
äldre handlingar m.m.
charta sigillata, fornsaker m.m.

Se vår hemsida
www.aktiesamlaren-bj.b.se

Arsenalsgatan 8C, Box 7377, 103 91 Stockholm
Tel: 08-611 01 10, Fax: 08-611 32 95

Förteckning över stiftandet av svenska banker 1831-1900

Skånska Privatbanken	1831	Vesterbottens Enskilda Bank	1866	Aktiebolaget Stockholms	
Wernlands Provincial-Bank	1833	Enskilda Banken i Kristinehamn	1866	Hantverksbank	1885
Stora Kopparbergs Läns och Bergslags Enskilda Bank	1836	Borås Enskilda Bank	1866	Tranås Folkbank	1885
Öst-Göta Bank	1837	Södermanlands Enskilda Bank	1866	Aktiebolaget Hudiksvalls Bank	1889
Privat Banken i Örebro	1837	Kalmar Enskilda Bank	1867	Aktiebolaget Medelpads Folkbank	1890
Smålands Privat Bank	1837	Örebro Folkbank	1867	Norra Hallands Bank Aktiebolag	1890
Östgöta Enskilda Bank	1846	Folkärna Folkbank	1868	Hudiksvalls Folkbank	1890
Mälare Provinsernas Enskilda Bank	1847	Sundsvalls Folkbank	1868	Tranås Bank Aktiebolag	1891
Fortsatta Skånska Privatbanken	1847	Vexjö Handtverkarens m. fl. förlagskassa	1868	Stockholms kredit och diskontförening	1891
Smålands Enskilda Bank	1847	Bohusläns Enskilda Bank	1869	Borgsjö Folkbank	1893
Göteborgs Privat Bank	1848	Gotlands Enskilda Bank	1869	Norrbottnens Enskilda Bank	1893
Filialbanken i Gefle	1852	Aktiebolaget Stockholms Folkbank	1869	Svenljunga Folkbank	1893
Filialbanken i Blekinge	1853	Stockholms Intecknings Garanti AB	1869	Aspelands Besparingsbank	1894
Filialbanken i Christianstad	1853	Hernösands Enskilda Bank	1870	Lysinge Härads Folkbank	1894
Skaraborgs läns filialbank	1853	Aktiebolaget Göteborgs Folkbank	1871	Oscarshamns Folkbank	1894
Filialbanken i Hudiksvall	1855	Aktiebolaget Stockholms Handelsbank	1871	Aktiebolaget Bollnäs Folkbank	1895
Filialbanken i Lund	1855	Grytnäs och Avesta församlingars folkbank	1871	Vesterviks Sparkassa	1895
Filialbanken i Sundsvall	1855	Hallsbergs Folkbank	1871	Halmstads Bank Aktiebolaget	1896
Stockholms Enskilda Bank	1856	Högsby Folkbank	1871	Aktiebolaget Jönköpings Handelsbank	1896
Skånes Enskilda Bank	1856	Aktiebolaget Norrköpings Folkbank	1872	Östra Kullings Folkbank	1896
Wernlands Enskilda Bank	1856	Aktiebolaget Gefle Bank	1872	Aktiebolaget Skånska Handelsbanken	1896
Örebro Enskilda Bank	1856	Aktiebolaget Blekinge Bank	1873	Aktiebolaget Nordiska Kreditbanken	1896
Östergötlands Enskilda Bank	1856	Aktiebolaget Göteborgs Köpmanbank	1874	Lindesbergs Bank Aktiebolag	1896
Norrköpings Enskilda Bank	1857	Helsinglands Enskilda Bank	1874	Aktiebolaget Sollefteå Folkbank	1896
Filialbanken i Helsingborg	1858	Aktiebolaget Sundsvalls Handelsbank	1874	Aktiebolaget Tjänstemannabanken	1896
Filialbanken i Hernösand	1858	Gefleborgs Enskilda Bank	1874	Aktiebolaget Stockholms Köpmansbank	1896
Filialbanken i Karlshamn	1858	Jämtlands Folkbank	1874	Sydsvenska Kredit Aktiebolaget	1896
Filialbanken i Nyköping	1858	Råneå Folkbank	1874	Kommanditbolaget Stockholms förlags och kreditanstalt	1896
Filialbanken i Uddevalla	1858	Valbo Härads Folkbank	1874	Vedbo Folkbank	1896
Filialbanken i Visby	1858	Valbo Härads Kreditbolag	1874	Östra Kullings Kreditbolag	1896
Göteborgs Enskilda Bank	1858	Christinehamns Enskilda Bank	1875	Norra Roslagens Folkbank	1897
Hallands Enskilda Bank	1858	Nora Folkbank	1875	Aktiebolaget Föreningsbanken i Stockholm	1897
Kalmar Filialbank	1858	Fellingsbro Folkbank	1876	Aktiebolaget Göteborgs Handelsbank	1897
Kopparbergs Enskilda Bank	1858	Aktiebolaget Jemtlands Folkbank	1876	Aktiebolaget Örebro Handelsbank	1897
Westerbottens läns filialbank	1858	Motala Folkbank	1876	Hvetlanda Bank Aktiebolag	1897
Örebro läns filialbank	1858	Oscarshamns Enskilda Bank	1877	Gamleby Folkbank	1898
Filialbanken i Borås	1859	Linköpings Folkbank	1877	Högbo Folkbank	1898
Filialbanken i Östersund	1859	Skenninge Folkbank	1877	Storviks Folkbank	1898
Norrbottnens läns filialbank	1860	Norra Kinda Folkbank	1878	Torsåkers Folkbank	1898
Filialbanken i Oscarshamn	1862	AB Mellersta Hallands Folkbank	1878	Bank Aktiebolaget Stockholm-Öfre Norrland	1899
Filialbanken i Piteå	1862	Östra Härads Folkbank	1878	Aktiebolaget Stockholms Diskontobank	1899
Filialbanken i Skellefteå	1862	Medelpads Folkbank	1879	Aktiebolaget Eksjö Folkbank	1899
Köpenhamns Privata lånebanksafdelning i Malmö	1863	Vadstena Enskilda Bank	1879	Aktiebolaget Ljusdals Folkbank	1899
Skandinaviska Kredit Aktiebolaget i Göteborg	1864	Aktiebolaget Ulricehamns Folkbank	1880	Aktiebolaget Vimmerby Folkbank	1899
Sundsvalls Enskilda Bank	1865	AB Stockholms Tjänstemannasparkassa	1882	Aktiebolaget Ströms Folkbank	1899
Enskilda Banken i Venersborg	1865	Båstad och kringliggande orters folkbank	1883	Aktiebolaget Frånsta Bank	1899
Skaraborgs läns Enskilda Bank	1865	Aktiebolaget Arbetareringens Bank	1884	Aktiebolaget Söderhamns Folkbank	1899
Uplands Enskilda Bank	1865	Kredit Aktiebolaget i Sundsvall	1884	Aktiebolaget Luleå Folkbank	1900
Gefleborgs läns Enskilda Bank	1865	Eksjö Folkbank	1885	Aktiebolaget Jämtlands Kreditbank	1900
Christianstads Enskilda Bank	1865	Grænna Folkbank	1885	Mellersta Hallands Bank Aktiebolag	1900
Industrikredit Aktiebolaget i Stockholm	1865	Halmstads Folkbank	1885		
Enskilda Industribanken Norrköping	1865	Aktiebolaget Jemtlands Goodtemplarbank	1885		
Malmö Enskilda Bank	1865				
Skandinaviska Kredit Aktiebolaget	1865				

När man ser alla dessa banknamn undrar man naturligtvis om vad som sedan hände med bankerna. Att ge en komplett bild innebär tämligen stora forskningsinsatser. Det kan emellertid vara av intresse att här ge exempel från olika delar av landet.

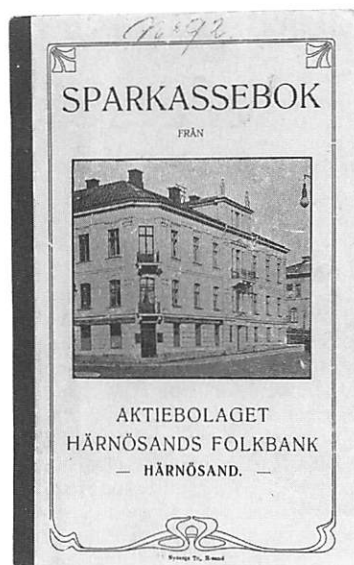
Skånes Enskilda Bank 1856-1910

Fortsatta Skånska Privatbanken 1847-1856 (Skånska Privatbanken 1831-1847)
 Filialbanken i Lund 1855-1864
 Filialbanken i Helsingborg 1858-1868

Filialbanken i Karlshamn 1858-1868
 Filialbanken i Christianstad 1853-1871
 Malmö Enskilda Bank 1865-1868
 Aktiebolaget Göteborgs Köpmannabank 1874-1904

Aktiebrev från Aktiebolaget Jemtlands Goodtemplarbank, 100 kronor 1885.
Foto: Jan Eve Olsson, KMK.

Sparkassebok från AB Härnösands
Folkbank, 1890-talet.
Bilden på kassaboken visar bankhuset
vid korsningen Nybrogatan –
Köpmannagatan i Härnösand.
Foto: Jan Eve Olsson, KMK.

Skånes Enskilda Bank sammanslogs 1910 med Skandinaviska Kreditaktiebolaget. År 1939 skedde en namnändring till Skandinaviska Banken AB. Genom fusionen mellan Stockholms Enskilda Bank och Skandinaviska Banken 1972 skapades en ny svensk storbank – Skandinaviska Enskilda Banken.

Örebro Enskilda Bank 1856-1918
Privat-Banken i Örebro 1837-1856
Örebro läns filialbank 1858-1867
Hallsbergs Folkbank 1871-1906
Nora Kreditkassa 1905-1911
(Nora Folkbank 1875-1905)

Örebro Enskilda Bank övertogs 1918 av Skandinaviska Kreditaktiebolaget. Namnändring 1939 till Skandinaviska Banken AB. Sammanslagning mellan Stockholms Enskilda Bank och Skandinaviska Banken 1972 ledde till Skandinaviska Enskilda Banken.

Aktiebolaget Skånska Handelsbanken 1896-1919

AB Västerviks Handelsbank 1903-09 (Sparbanken i Västervik 1835-95; Västerviks Sparkassa 1895-1903 och

Aspelands besparingsbank 1894-1905)
Aktiebolaget Stockholms Köpmanbank 1906-1913
Aktiebolaget Engelholms Landtmannabank 1905-1913
Båstads och kringliggande orts folkbank 1883-1906

AB Skånska Handelsbanken övertogs 1919 av Skandinaviska Kreditaktiebolaget, nu Skandinaviska Enskilda Banken.

Södermanlands Enskilda Bank 1867-1934 (Södermanlands Enskilda Bank AB 1934-1945)

Filialbanken i Nyköping 1858-1866
AB Arbetareringens Bank 1884-1918 (AB Köpmannabanken 1908-1921)
AB Affärsbanken 1917-1922
AB Nya Banken 1912-1920 (Bank AB Norden 1920-1927)
Örebro Folkbank 1867-1906 (AB Örebro Folkbank 1906-1933)

Södermanlands Enskilda Bank AB övertogs 1945 av Skandinaviska Banken AB, nu Skandinaviska Enskilda Banken. □

Svenska och skandinaviska mynt och sedlar.

Stor sortering av utländska jubileumsmünt, årsset samt småmynt. Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADRESS:
<http://www.nmh-mynt.a.se>

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

Elias Brenner och 1715 års mynttecken

I november 1714 anlände Karl XII till Stralsund efter sin beryktade ritt från Turkiet. Den enväldige monarken fick omedelbart ta itu med ett antal trängande problem, varav krigsutgifternas bestridande givetvis var ett av de viktigaste. Enligt en av statskontoret upprättad "Berättelse om statsverkets beskaffenhet..." hade staten för 1714 fordrat 15.253.942 daler silvermynt, medan inkomsten inte uppgick till mer än 4.864.240 daler SM. Bristen uppgick således bara för detta år till över 10 miljoner daler SM.¹

Kungen, som med all sannolikhet redan i Bender umgäts med planer på utgivande av mynttecken (se SNT 1999:8), beslöt sig nu för att genomföra dessa. Ett brev till rådet samt ett öppet påbud (vilket dock aldrig publicerades) i ärendet utgick från Stralsund den 25/3 1715. I brevet sägs att kungen funnit för gott att "för att upphjälpa verket och åtminstone minska de summor, som eljest borde upplånas" låta prägla 1 miljon stycken "mynt eller tecken av koppar till lika storlek som ett femörstykke", vilka skulle gälla för en daler silvermynt. Tecknen skulle för samma summa "vid bekvämligare tider" inlösas. Kungen ansåg dock att eftersom det påydande värdet inte motsvarade "dess innerliga godhet", så var det nödvändigt att man hindrade förfälskning av tecknen, både inom och utom riket.²

Den 13/5 1715 överlämnade rådet ärendet till Kammarkollegiet, för att gemensamt med Bergs- och kommerskollegierna lösa frågan om "inrättande af sådana präglar, att mynttecknen icke utan största svårighet måtte kunna eftergöras". För första gången föreslogs nu hur tecknen skulle se ut; på ena sidan ett krönt dubbelt C, på den andra tre kronor.³

Då frågan några dagar senare diskuterades, inkallades såväl gravören Arvid Karlsteen som assessor i Antikvitetsarkivet, den kände myntexperten Elias Brenner. De uppmanades att tillsammans med assessorn i Kammarkollegium, Christopher Polhammar (följande år adlad Polhem), projektera en penning som inte kunde "eftergöras"⁴.

Brenners förslag

Brenner avgav sitt utlåtande redan den 23/5, vilket upplästes två dagar senare⁵. Vid Kammarkollegiets sammanträde uppvisades även de förslagsritningar som såväl Karlsteen

1. Förslagsritning av Elias Brenner till det första mynttecknet, avlämnad till Kammarkollegiet 23/5 1715.

2. Mynttecknet "Kronan" 1715; kom i cirkulation först i april 1716.

som Brenner inlämnat, av vilka endast den sistnämndes bevarats till våra dagar. (Fig.1).

I sitt brev framhåller Brenner vilka problem riket åsamkats under inflationsperioden i början av 1590-talet, då stora mängder falska klippingar införts från utlandet. Han ansåg att de hade varit alltför lätta att förfälska, eftersom de "woro och så rude och plunt stämplade". Av denna anledning föreslog Brenner för det första, att mynttecknen skulle förses med kungens porträtt, eftersom den konst som visar sig i ett välgjort sådant, är ett "arbete som ganska få understå sig att lägga handen wid". Brenner tyckte för övrigt att man inte borde anse "det för ringa", att kungens porträtt skulle stå på dessa kopparmynt. Såväl de gamla romerska kejsarna som kungarna av England och Danmark hade ju "på det zirligaste" låtit slå sina bilder på smått mynt.

Det andra medlet varmed man skulle försvåra förfälskningar, var enligt Brenner färgen på kopparen. Den ville han ge "någon annan färg än ordinarir koppar eller messing". Denna speciella koppar skulle inte användas till annat än mynttecknen.

Det tredje och sista förslaget rörde randskyddet. Han ville att mynttecknen skulle "på det Engelska maneret rundt i kring bredden blifwa denterade". Därvidlag rekommenderade han assessor Polhammars uppfinning, där "denteringen" verkställdes med udda och icke jämnt tal. Brenner tänkte sig härvidlag att allmänheten för ett billigt pris skulle erbjudas

att införskaffa en speciell "tolck eller Matrice", varmed man kunde avläsa om mynten var falska eller äkta.

Efter en lång diskussion beslöt kollegierna vad beträffar mynttecknens utseende att fråga Brenners förslag, såtillvida att man rekommenderade att på den ena sidan borde stå I DALER S.M. samt på den andra "årtalet och ett lejon med krona över"⁶.

Den enda av Brenners propåer som togs upp, var frågan om randskyddet. Förutom det nyss nämnda förslaget om myntsidornas utseende, så skulle mynttecknen förses med "tänder eller taggar på det sätt, som en del af det Engelska myntet är slaget".

Rådet ändrade i ett brev av den 15/6 till Kammarkollegiet utformningen av mynttecknen såtillvida att lejonet bortogs, så att det endast återstod "en krona med årtalet derunder"⁷. Därvid förblev det också; på grund av sitt utseende fick typen sedermera det officiella namnet "mynttecknet med kronan" (Fig.2).

Görtz memorial

Genomförandet av myntteckensprogrammet drog ut på tiden. Till dels berodde detta på tekniska svårigheter. Präglingen av tecknen skulle ske i Stockholm på blindmynt skrodade i Avesta. Så sent som den 21/11 informerades Kammarkollegiet av myntverket om att blindmynten var så illa gjorda och ojämna i vikten, att de inte utan vidare kunde användas vid präglingen. I början av januari 1716

var fortfarande bara 80.000 mynttecken präglade⁸.

Från december månad 1715 fick baron Carl Friedrich von Görtz ett kontinuerligt inflytande på den ekonomiska politiken⁹. Görtz var för en tid främst sysselsatt med att medelst obligationer införskaffa de nödiga medlen, men vände snart uppmärksamheten mot mynttecknen.

I ett memorial till kungen, troligen upprättat i februari 1716, utvecklar han sina tankar kring dessa¹⁰:

Görtz konstaterade, att i rikets dåvarande ställning inte mer än två medel fanns att tillgå för att lösa den uppkomna situationen, nämligen (1) nya pålagor på undersåtarna, och (2) den inhemska och utländska krediten. Det förra alternativet ansåg Görtz inte skulle inbringa något att tala om, "icke så mycket för allmän fattigdom som fastmer för penningsstockens otillräcklighet." Den utelöpande penningmängden beräknade Görtz nämligen inte till mer än 2 miljoner daler SM.

Med andra ord återstod "endast krediten att hoppas på". Krediten delade han i sin tur in i kategorierna "frivillig" och "tvungen". Därmed kommer han in på resonemanget om mynttecknen, som han givetvis hänför till den senare kategorin.

Då de dittills utgivna obligationerna endast kunnat ställas på stora summor, och sålunda var obekväma att överlåta "i daglig handel och vandel", så var det oundgängligen nödvändigt att "smärre obligationer eller, vilket är nästan detsamma, mynttecken" infördes. Görtz går där efter in på ett längre resonemang om dessa. Han menade efter en historisk bakåtblick att de två huvudsakliga fel som kan begås vid utväxlandet av mynttecken är: (1) att man inte proportionerar dessa efter dels den fond varmed de skall inlösas, dels efter den utelöpande penningmängdens storlek; följden blir i så fall att "det redbara myntet" drivs ur handeln; (2) att man ej lägger ned tillräckligt med möda på att förhindra förfälskningar.

Vi kan i detta sammanhang lämna den första frågeställningen därhän och i stället koncentrera oss på vad Görtz ansåg om den andra. Av memorialets formuleringar framgår klart, att han tagit del av Brenners skrivelse i frågan. Han har dessutom inhämtat muntlig information. Görtz skriver nämligen att han hos var och en, som har någon kunskap om myntväsendet, noga förhört sig om

3. Samtida förfälskning av mynttecknet "Kronan". Privat ägo.

det kunde vara svårt eller lätt att förfälska sådana mynt.

Görtz konstaterar därvidlag, att det inte vore "särdeles svårt att eftergöra dem, därest de inte vore krusiga i kanterna". Till detta fordrades nämligen en press och ett "så kallat letterverk", vilka kostade över 600 riksdaler att införskaffa. En sådan utgift, menade Görtz, skulle avskräcka de flesta inom riket.

När det gäller faran för att förfälskare utom riket skulle försöka sig på att prångla ut mynttecken, så hade Görtz följande motmedel. Man borde inte på förhand bestämma hur länge tecknen skulle gälla, utan efter två eller tre månader på en gång indra dem till ränterierna, samt inväxla de större summorna mot obligationer, de mindre mot kontanter. Därefter skulle stämpeln på mynttecknen givetvis förändras.

Enligt Görtz förmenande skulle typbytena och påföljande omväxlingar fylla ett dubbelt syfte: att mynttecknens kreditvärdighet upprätthölls, samtidigt som de blev svåra att förfälska i stor skala. Till skillnad mot 1590-talets inflationsmynt utpräglades mycket riktigt också få förfälskningar av mynttecknen. De som påträffats är för övrigt av ganska klumpigt utförande¹¹. (Fig. 3)

Experiment med randskydd

Randskydd hade dittills förekommit i ganska liten omfattning på svenska mynt, och då huvudsakligen på de största nominalerna¹². Nu ställdes de för myntningen ansvariga inför problemet att inte bara randskydda förhållandevis små mynt, utan att även göra detta i miljonupplagor.

4a. Provprägling i koppar med refflad rand, slagen med 5-öresstamplar 1715; Privat ägo.

4b. 5 öre 1715 i silver; stampidentisk med föregående; ex i KMK.

Ett bevarat 5-öre i koppar från 1715 visar att man omedelbart igångsatt experiment för att lösa problemet. (Fig. 4). Myntet är präglat med årets reguljära stamplar men har dessutom försetts med en refflad rand. Refflingen är något finare än den som slutligen användes på mynttecknet "Kronan" (Fig. 5).

Planeringen inför mynttecknet "Publica Fide", vilkas plattor var dubbelt så tjocka som "Kronans", ställde nya krav på lettringstekniken. Upphandlingsdeputationen hade dessutom beslutat att stämplarna till det nya mynttecknet skulle grave-ras med särskild omsorg och som förebild uppvisat ett engelskt mynt för gravörerna¹³.

Bildsidan uppvisar mycket riktigt också "Britannia" i svensk tappning

5a. Bild av randen på 1715 års provprägling med 5-öresstampar.

5b. Randen på ett exemplar av mynttecknet "Kronan".

6. Mynttecknet "Publica Fide" 1716.

(Fig. 6). Bevarade provpräglingar visar att man ursprungligen tänkt sig ett mer avancerat randskydd på "Publica Fide". Det existerar nämligen avslag i koppar av 1716 års 1-mark, vilka försetts med randskydd i form av refflor i grupper med bokstäver emellan¹⁴.

Görtz förhoppningar om att sådana försiktighetsmått vid utgivandet av mynttecknen skulle vidtas, att de ej skulle "blifva ett gift för hela riket och dess inbyggare", kom på skam. Vid riksdagen i Stockholm 1719 var den första frågan som ställdes, hur stort beloppet av de utelöpande mynttecknen och myntsedlarna var. Räntmästare Råfelt kunde inte redogöra för myntsedlarna, men svarade angående mynttecknen att de "med inskriften Wett och Wapen ansåges som alldeles inlöste, emedan en preskriptionstid vart för dem utsatt till den 11 april; tilläggande att 27 millioner voro inalles utelöpande¹⁵".

Görtz, som varit mån om mynttecknens kreditvärdighet men själv vistats utomlands långa perioder, hade förlorat kontrollen över myntningen. Nu gjordes han till syndabock för denna gigantiska skuldörda.

Noter

1. P.G. Cederschjöld: Svenska riksdagarne imellan åren 1719 och 1772. Första riksdagen år 1719 (Sthlm 1825) s. 20.
2. D. Almqvist: Om de karolinska mynttecknens ursprung (Karolinska förbundets årsbok 1936) s. 194.
3. Kammarkollegiet, kansliet; protokoll 13/5 1715 fol. 638v-639, (Ala, vol. 107, Kammararkivet / KA). A.W. Stiernstedt; Om kopparmyntningen i Sverige och dess utländska besittningar, I (Sthlm 1863) s. 273.
4. Kammarkollegiet, kansliet; protokoll 19/5 1715, fol. 669v. ff (Ala, vol. 107, KA). S. Stenström: Arvid Karlsteen. Hans liv och verk (Gbg 1944; även tryckt i NNÄ 1945) s. 246.
5. Kammarkollegiet, kansliet; inkomna kungl. brev 1715, fol. 353 samt 354; teckning (E11, vol. 100, KA). Stiernstedt 1863 s. 273ff.
6. Kammarkollegiet, kansliet; protokoll 25/5 1715 fol. 701v. ff (Ala, vol. 100, KA).
7. Kammarkollegiet, inkomna kungl. brev 1715, fol. 330-333 (E11, vol. 100, KA). I brevet hänvisas till en bifogad förslagsritning; den finns dock ej bevarad i korrespondensen.
8. Stiernstedt 1863 s. 280.
9. G. Lindeberg: Svensk ekonomisk politik under den görtziska perioden (Lund 1941) s. 78.
10. Memorialet ingick i de handlingar som användes i processen mot Görtz år 1719; en svensk översättning finns tryckt i P.G. Cederschjölds Bihang till riksdagen i Stockholm år 1719 etc. (Sthlm 1826) s. 37-52.
11. Se också Stiernstedt 1863 s. 305f.
12. Randskydd i form av bokstäver förekommer f.f.g. på 1670 års 8-mark, då Anton Meibusch introducerade tekniken (Stenström 1944 s. 225f). Det kan i sammanhanget nämnas, att han uppenbarligen också experimenterat på lägre valörer; en 2-mark 1670 med i vågor refflad rand såldes i januari 1946 av T.G. Appelgren. Den betecknades av honom som "sannolikt unicum. Ej i K. Myntkabinettet" (stencilerad lista, nr 77).
13. Stenström 1944 s. 232.
14. Se Cavallis auktion 1927 nr. 151; under de senaste decennierna har två exemplar sålts: 1) Hirsch auktion 9, 1978 nr. 157 och 2) Ahlström auktion 33, 1986 nr. 338 = Antikören auktion 7, 1989 nr 295 = Hirsch auktion 39, 1990 nr. 67.
15. Cederschjöld 1825 s. 4.

Bengt Hemmingsson

Skaga kapell – jättedotterns kyrkbygge

För en tid sedan, i januari 2000, kunde man läsa nyheten i tidningarna om att träkyrkan Skaga kapell i Tiveden brunnit ner till grunden. Kapellet var en rekonstruktion av Skaga medeltida stavkyrka som revs 1826.

Detta ursprungliga Skaga kapell var en av våra äldsta stavkyrkor, belägen i Undenäs socken i Tiveden i Västergötland, och blev med tiden en känd offerkyrka. Den uppfördes under tidig medeltid, troligen som en gårdskyrka, intill en offerkälla. Västergötland var redan på 1200-talet rikt på kyrkor. Här fanns då mer än femhundra kyrkobyggnader. Den lilla kyrkan hade byggts utan kungligt tillstånd och inte heller invigts i laga ordning, vilket skulle få konsekvenser för den flera århundraden senare.

Under årens lopp hamnade förstas många offergåvor, särskilt mynt, i den näraliggande källan trots prästerskapets förmaningar. Men i kyrkan fanns också en stor, järnbeslagen offerstock av ek. Den lär ha varit så välfyllt att man måste maka undan innehållet med en käpp för att få plats med sina egna penningar och andra offergåvor. Offer kunde också vara kläder, linvippor, ull, djurskinn. Dessa hängdes upp på en innanför fäst träribba. Men knappor och knappålar som suttit i kläder på sjuka stoppade man in under kyrkan.

Offrandet sågs inte alls med blida ögon av den kyrkliga överheten, vilket skulle få den och flera andra populära offerkyrkors existens ifrågasatt. Under Karl XI på 1600-talet slut och flera årtionden framåt fördes diskussioner angående folkets offrandet och vidskepelse. Mot slutet av 1700-talet beslutades så att inga gudstjänster längre skulle få hållas där, och kyrkan skulle lämnas att förfalla.

Men än var loppet inte kört. Pehr Tham (1737-1820) var hovintendent och fornforskare och dessutom mycket rik. Det var han som skrev *Anteckningar under och i anledning af en resa ifrån Westergöthland til Stockholm*, tryckt 1797. Tham hade förstätt Skaga kyrkas byggnadshistoriska värde. Han blev dess beskyddare och kyrkan kunde användas ännu en tid. Per Tham avled 1820 och 1826 såldes både kyrkan och dess inventarier på offentlig auktion.

Sockenborna var tydligen tagna på sängen. Med tiden ville man bygga en ny kyrka. I över etthundra år be-

Det år 1960 återuppståndna
Skaga kapell.

Foto ur Julpost 1967, Sture Kjellander.

arbetades myndigheterna. År 1919 sattes en minnessten upp och en ny offerstock, vars med tiden växande innehåll skulle användas som grundplåt till en ny kyrka. Projektet förespråkades av Erik Salvén, tidigare landsantikvarie i Hallands län och knuten till Skagatrakten genom sin släkt, och år 1955 bildades Stiftelsen Skaga kyrka. Midsommardagen 1957 invigdes den nya klockstapeln, den som nu klarat sig undan branden. Midsommardagen 1960 invigdes den återuppståndna Skaga stavkyrka, på den gamla grunden och till den gamla Johannesklockans klang. Johannes döparen var kyrkans skyddshelgon och i kapellet fanns en träskulptur av dennes huvud "tvifvelsutän från den vidskepliga påfvaquin tiden", som biskop i Skara, Haquin Spegel (1645-1714), lär ha uttryckt sig. Stavkyrkan byggdes efter Erik Lundbergs (1895-1969) – professor i arkitekturhistoria och specialist på restaureringsarbeten i medeltida kyrkorom – ritningar, enligt urgammal teknik i kärnfuru från trakten och fylldes med tillvaratagna inventarier från den ursprungliga kyrkan. I nästan fyrtio år fick den stå.

Myntfynd

I samband med nyuppförandet gjordes en arkeologisk undersökning 1957 på platsen för den år 1826 rivna stavkyrkan. Under kyrkan fanns nämligen gravplatser. I en grav fann man då ett ganska välbevarat och stort skelett med bräckta underben, som man gör när man vill hindra den döde att gå igen.

Ett idag okänt antal (men fler än 23) mynt hittades i samband med undersökningen, alla svenska men inget medeltida. Det äldsta myntet är från 1546. Besökarna var nog noga med att lägga dem i offerstocken och en hel del lär ha tagits tillvara vid kyrkans rivning. En del av mynten finns i Skara länsmuseum (inv. nr 88 037), men lämnades först in till Kungl. Myntkabinettet för bestämning år 1958:

Gustav I, Svartsjö, penning 1546, 1 ex; *Erik XIV*, Stockholm, ½ öre (1561-68), frgm, 1 ex; *Gustav II Adolf*, Säter/Nyköping, ½ öre (1624-27), klipping, okänt antal; *Karl XI*, Avesta, 1/6 öre sm 1666, 1 ex; *Karl XI*, "öre" (1660-97), okänt antal; *Karl XII*, Stockholm, 1 daler sm (1715-19), nödmynt, 2 ex; *Ulrika Eleonora*, Stockholm, 1 öre km 1719, 2 ex; (1719-20), 5 ex; *Fredrik I*, Avesta, 1 öre sm 1748, 1 ex; "öre" (1725-48), 2 ex; *Gustav IV Adolf*, Avesta./skilling riksgälds 1799, 1 ex; *Karl XIV Johan*, Avesta, ½ skilling (1819-21), 2 ex.

Dessa båda mynt, en 1-penning från Gustav I och ett ½-öre från Erik XIV, får illustrera de äldsta funna mynten i Skaga kyrka. Men de hittades vid arkeologisk undersökning i Kv. S:t Per, Uppsala, ca 1970.

Också i Skaga offerkälla har man funnit mynt. Enligt en tidningsartikel i Mariestads-Tidningen 2/8 1974 har av privatpersoner här hittats mynt från drottning Kristinas tid fram till 1900-talet.

Sägen

Det finns en sägen om Skaga kyrkas tillkomst, som jag inte kan låta bli att återge. Den berättar om jättedottern Skaga, som vid födseln var så klen att hennes far, hövdingen eller jätten Ramunder hin onde, dömde henne till att sättas ut i skogen för att dö. Men en av Ramunders hundar fann henne. Hunden kände att hon hörde till gården och bar hem henne igen. Skagas mor tog detta som ett gudarnas tecken på att Skaga skulle få leva och tog henne därför till nåder. Bland trällarna på gården fanns en munk, som förts dit som byte från ett av Ramunders vikingatåg. Han tog sig an den lilla flickan, omvände henne i hemlighet till den kristna tron och döpte henne. När hon så småningom övertog makten på gården efter faderns död, lät hon bygga Skaga kyrka vid en källa.

Så kan det gå. Jättedottern Skaga gav sig inte, inte heller Skagaborna. Kanske kyrkan återuppstår ännu en gång.

MGL

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42

111 20 STOCKHOLM

TEL 08-411 08 07

Litteratur

Carshult, B. Gösta: Skaga stavkyrka. *Julpost 1967*, s 39-41.

Sundberg, Sven-Gunnar: Offerkyrkor i gamla växjöstiftet. En vallfartssed under den lutherska ortodoxins tid. *Växjö stifts-historiska sällskap. Meddelande ner 12*. 1989.

Nytt om böcker – recensioner

P. Anders G. Hagström & Kenth Engberg: Drottning Kristinas kvartsören, del 1 (1633) t.o.m. del 13 (1654); stencilerade u. ort och år. Beskrivningen kan beställas från Anders Hagström, Örtenlundsvägen 9, 702 30 Örebro. Pris 30 kr/del.

VID DET FÖRRA sekelskiftet var samlandet av Gustav II Adolfs och Kristinas kopparmynt oerhört populärt, och sällsynta varianter betingade för tiden skyhöga priser. Inspirationskällan till detta var den år 1883 publicerade myntbeskrivningen av Olof Hallborg och Robert Hartmann, vilken ingick som del VIII i *Nu-mismatiska Meddelanden*. Skälen till att dessa mynt alltid lockat specialsamlare är flera. Mynten är relativt vanligen förekommande och därmed överkomliga. Stora upplagor gör att många varianter uppstått, trots ett ganska uniformt utförande, speciellt under Kristinas regering.

Hallborgs och Hartmanns beskrivning har dock många svagheter, bl.a. bristen på illustrationer. T.G. Appelgren försökte sig därför på en nyordning av speciellt Gustav II Adolfs mynt, när han år 1927 för mynthandlare Bobergs räkning katalogiserade delar av Gustaf Cavallis rikhaltiga kopparmyntsamling. Flera specialsamlare har fortsatt studiet av dessa mynt. För Kristinamyntens del har vi genom Sten Törngrens försorg berikats med en ny variantbeskrivning av kopparörena.

Nyigen har två samlare av Kristinas kvartsören, Anders Hagström och Kenth Engberg, i stencilform publicerat resultaten av sina samlaraktiviteter och fritidsstudier i ämnet. Variantbeskrivningen har utgivits successivt och nyigen avslutats med del 13, som omfattar 1654 års kvartsören. Illustrationerna är huvudsakligen tecknade och det korsrefereras genomgående till Hallborg/Hartmann och Cavalli. I slutet av varje del finns dessutom ett historiskt eller mynthistoriskt avsnitt.

Vad avser själva katalogen, så gör man den omedelbara reflexionen att ingen ansträngning gjorts för att dela upp varianterna på olika myntorter, för de år då man präglade på flera ställen (1635-36 i både Säter och Nyköping). Såväl Ulf Ottosson som framlidne Ingemar Carlsson har fördjupat sig i denna problematik. Den förstnämnde har publicerat sina slutsatser i *Antikörens auktionskatalog* 14, 1993, samt i *Mynttidningen* nr 5/6, 1994.

Ingemar Carlssons forskningsrön framskymtar dels i katalogen över Henrik Pripps samling (del I, *Ahlströms auktion* 27, 1983), dels i förteckningen över hans egen samling, såld 1995 av Ahlströms myntauktioner AB. Båda dessa kataloger upprättades av den skarpsynta numismatikern Yngve Almer, vars egna iakttagel-

ser säkerligen kompletterat Carlssons. I katalogen över Carlssons samling (s. 35) hänvisas till hans omfattande förteckning över Kristinas kvartsören. Däri presenteras enligt uppgift en ny systematisering och Almer förutskickade att man planerade att utge den postumt. Vi får hoppas att så sker; först då kan vi också göra en mer kvalificerad bedömning av – och jämförelse med – Hagström/Engbergs beskrivning.

Vad beträffar de historiska och mynthistoriska avsnitten i variantbeskrivningarna så är dessa delvis mindre lyckade. Det hade också varit värdefullt om författarna givit litteratürhänvisningar, framförallt då man inte enbart riktar sig till en specialintresserad publik.

Några direkta sakfel måste påpekas. I del I får man uppfattningen att gärmakeriet, där kopparen förädlades, startades i Avesta och flyttades till Säter. Det är givetvis tvärtom, som ju också berättas om i avsnittet "Den tidiga kopparmyntshandlingen" i del 7.

Vidare påstås i del I att "när (koppar)priset sjönk, gjordes ej de svenska kopparmynten tyngre. De minskade tvärtom i vikt under 1600-talet". Det var ju emellertid så, att man ökade kopparmyntets vikt i början av Kristinas regering för att kompensera för kursfallet. Detta framgår också av andra avsnitt i Hagström/Engbergs beskrivning.

När det gäller präglingsorterna, påstås vidare att dessa (Nyköping, Säter och Avesta) ej är "slutgiltigt bestämda". Man får lätt uppfattningen att tveksamhet råder huruvida man präglat på dessa orter eller ej. Så är ju inte fallet; det skriftliga källmaterialet är ju härvidlag mycket rikligt. Vad författarna menar, är givetvis att fördelningen på myntorter vad avser de kända mynten inte är slutgiltigt fastställt för åren 1635-36.

Vidare påstås att "relationen var i början av 1630-talet för koppar/silver 1:2". År 1633 kostade ett skeppund koppar i snitt 66 riksdaler i Amsterdam, dvs en relation mellan silver och kopparns värde om 1:81,5. Återigen menar givetvis författarna något annat, nämligen att relationen mellan silver- och kopparmynt var 1:2.

Ett skäl till den stora variantrikedomen bland dessa mynt skulle enligt författarna vara att "en mängd olika gravörer engagerades i produktionen". Så var det nu inte. Tvärtom, så indikerar det sparsamma skriftliga källmaterialet som berör denna fråga, att kvalificerade myntgravörer var en stor bristvara i Sverige. Vissa tider kan valstilverkningen till och med varit centraliserad (t.ex. till Nyköping 1627-28) på grund av att man saknade personal.

I del 3 återfinns ett avsnitt med titeln "Kopparkompaniet". Man blir som läsare inte mycket klokare av de få rader som

ägnas dessa viktiga företag (för det rör ju sig i själva verket om två kopparkompanier). Det första, av Gustav II Adolfs instiftade handelskompaniet, vilket bl.a. bedrev kopparhandel med ensamrätt, gick inte i konkurs. Det avvecklades år 1628 under ett slags likvidationsförfarande, efter det att staten övertagit alla dess tillgångar. Såväl fordrings- som aktieägare fick betalt, även om det tog tid. Vidare påstås att även det andra kopparkompaniet gick i konkurs. Detta stämmer inte heller, utan dess privilegier förnyades helt enkelt inte när de gick ut 1638. Därefter förklarades kompaniet upplöst. Man får intrycket av att författarna också menar att kompanierna var en statlig spekulering i bergsbruk och handel. Det var ju tvärtom så, att kompanierna utgjorde en slags privatisering av kopparhandeln, som dock bl.a. föll på att kungen/staten inte gav dem fria tyglar vad avser prissättning och försäljning.

I del 4 behandlas penningpolitiken och bl.a. Älvsborgs lösen. Den betalades i fyra rater 1616-19, ej 1616-17, och skulle erläggas enbart i riksdaler, inte också i dukater. Man behövde egentligen inte låna utomlands för att fullfölja Älvsborgs lösen; den extraskatt som uttogs för att reglera den inbringade i själva verket drygt 30% mer än vad som åtgick. Såsom Eli F. Heckschers undersökning visat (Ett svenskt krigsskadedånd för 300 år sedan, *Ekonomisk Tidskrift* 1933) så var kopparhandeln av avgörande betydelse för att kunna skrapa ihop de riksdaler i klingande mynt, som fredsavtalet så rigoröst stipulerade att lösenbeloppet skulle erläggas i. Värdet av den uppburna skatten beräknar Heckscher till två tredjedelar av en årsskörd för landet, ej fyra årsskördar som Hagström/Engberg anger.

När det gäller avlöningen till det utländska krigsfolket, så accepterade dessa inte betalning i kopparmynt. Redan från början fick man stora problem med detta i Baltikum, då man försökte tvinga på soldaterna lön i form av kopparklippingar.

Avslutningsvis vill jag - trots ovanstående kommentarer - framhålla att jag hör till dem som rent generellt tycker att det är mycket positivt att specialsamlare dokumenterar och publicerar sina iakttagelser. I annat fall skulle många kunskaper om själva myntmaterialet, och därigenom otaliga timmar av nedlagt arbete, gå förlorade efter eftervärlden. Det har också visat sig att en skriftlig debatt kring ett visst ämne ju stimulerar samlande och studier - se t.ex. de många inläggen kring präglingen av Gustav II Adolfs klippingar. Det är min förhoppning att Hagström och Engberg fortsätter sitt studium av Kristinas kvartsören, och att de i framtiden får möjlighet att komplettera och revidera sin variantbeskrivning.

Bengt Hemmingsson

Nytt om böcker – recensioner

Samlad glädje. Numismatiska Klubben i Uppsala 1969-1999. Red.: Kjell Holmberg och Harald Nilsson. Uppsala 1999. ISBN 91-630-8866-5. 172 s. Ill.

NÄR DET NÄRMADE SIG tiden för Numismatiska Klubben i Uppsala att fira trettio år beslöt man att uppmärksamma det genom att ge ut en jubileumsbok. Sju månader senare kunde boken presenteras vid jubileumsmiddagen den 7 december 1999.

Detta är ett av de sällsynta tillfällen då samlare, mynthandlare och forskare möts i samma bok runt sitt gemensamma intresse, alla från sin egen utgångspunkt i materialet. Resultatet har blivit en intressant och underhållande bok, vilken ger läsaren stor variation och omväxling.

Boken innehåller tjugoen artiklar. Det bjuds på spännande minnen och sällsamheter ur myntvärlden; forskning, där ny- och återupptäckter och teorier presenteras, vilket ger boken status som ett referensverk. Vi möter mynt, medaljer, polletter och får en kulturhistorisk inblick i bruket av dem och hur de påverkats av, respektive påverkat, sin omgivning.

Följande artiklar finns med:

Sven-Erik Olsson: *Numismatiska klubben i Uppsala 1969-1999.*

Per-Göran Carlsson: *Den svenska myntmarknadens utveckling 1969-1999.*

Curt Ekström: *Kvalitet och prisbild på antika mynt.*

Frédéric Elfver: *Torspenningen från Uppsala. Om ett bortglömt myntfynd från 1680-talet.*

Anders Frösell: *Ett svenskt-franskt kulturutbyte på 1600-talet.*

Christian Hamrin: *Myntprägling och präglingsavvikelse på moderna mynt.*

Bengt Hemmingsson: *Apokryfiska mynt från Erik XIV:s tid.*

Frand's Herschend: *Viktbestämningarna på bågarna från Hoby på Lolland.*

Kjell Holmberg: *Ett tidigare opublicerat exemplar av Albrekt av Mecklenburg, LLI.*

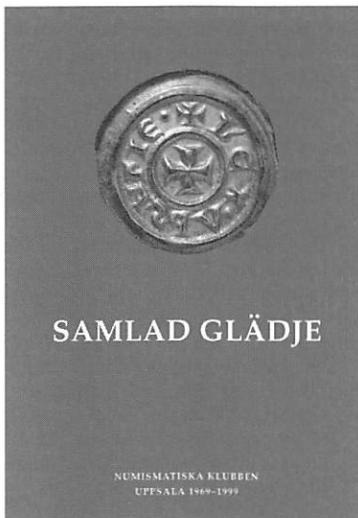
Kenneth Jonsson: *Myntreformen i Svealand 1216.*

Lars O. Lagerqvist: *Den sista kröningen i Uppsala domkyrka.*

Elsa Lindberger: *Flight 939. Eller fågelvägen York-Uppsala. Om Anlaf Cumuncs mynt i Uppsala universitetets myntkabinett.*
Carl-Axel Lindblom: *2 Daler SM 1673 från Garpenberg. Minnen och kommentarer.*

Brita Malmer: *Sigtuna eller Lund? Om egendomliga stampkopplingar och oväntade fyndplatser.*

Harald Nilsson: *Från Apollon till Daniel Fryklund. Musikinstrument på antika mynt i Musikmuseets samlingar.*

Ulf Nordlind: *Bror Hjorth – En stor medaljkonstnär från Uppland.*

Cecilia Persson: *Aktiv och passiv. Klassificering av vikingatida skattfynd utifrån myntsammansättningen.*

Torbjörn Sundquist: *Kastpenningar vid regentkröningar i Uppsala domkyrka 1528-1675.*

Bertel Tingström: *Clevevapnet.*

Eva Wiséhn: *Rummärkt.*

Ian Wiséhn: *Friherre Henning Wrangel och papperspolletterna från Sperlingsholm.*

Det mycket passande namnet för boken är *Samlad glädje – köp den!*

Boken kan beställas genom insättning av 225 kr på Numismatiska Klubben i Uppsalas postgiro 54 52 84-2. Priset inkluderar försändelse inom Norden. Den kan också köpas på Kungliga Myntkabinetet och på klubbens sammankomster för 175 kr.

Ulrika Bornestaf

BÖCKER OCH MYNT Köpes och säljes!

- Lista på numismatisk litteratur kan erhållas.

Besöksadress: Tegnérgatan 14
Torsdagar kl. 15.00 - 18.00

BOK & ANTIK AB

Box 6078, 187 06 Täby.
08-510 128 18

Lars O. Lagerqvist: Från Denar till Euro – en mynthistorisk återblick.
24 s. Tryckår 2000.

VÅR ÄVEN I EURON och dess historiska jämförelser så insatte Lars Lagerqvist är textförfattaren bakom en broschyr som Cambist AB, Norrtälje, har tagit fram. Cambist AB är ett företag som tillverkar och marknadsför utrustning för mynthantering inom olika områden som t.ex. avgiftsupptagning i kollektivtrafiken. Adress: Box 204, 761 23 Norrtälje, e-post: info@cambist.se. För den grafiska formgivning ansvarar Leif Sylvén, Information, Stockholm.

Egentligen är broschyrens, eller ska man säga skriftens, titel ännu längre. Innehållet liksom titeln är nämligen skrivna på fyra språk, svenska, engelska, franska och tyska. Den inleds med EMU och eurons mynt och sedlar. Därpå följer myntens uppkomst och första århundraden. Ja, så fortsätter då berättelsen om vår penninghistoria över vikingatid, medeltid, handelsmynt och myntunioner. På ett kortfattat sätt redogörs för de problem kring gemensamma valutor som kan uppstå.

Broschyren distribueras till samtliga bussbolag i Europa. Ovanligt trevlig och kunskapsupbyggande marknadsföring!

MGL

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS

MEDLEMSNÅL

kan rekvideras från kansliet!
Pris: 35 kr + porto

Rätta svar på
frågesporten i SNT 1 • 2000

Fråga	Svar
1.	X
2.	2
3.	2
4.	X
5.	X
6.	2
7.	2
8.	1
9.	2
10.	X
11.	2
12.	2

Lennart Wallén till minne – en återblick

Lennart Wallén har gått bort och jordfästas i Ingarö kyrka, i den bygd till vilken han drog sig tillbaka från våningen vid Karlavägen i Stockholm. Han var född den 20/2 1920 och avled den 9/11 1999.

Lennart var en glad sällskapsbroder och vi båda fick god kontakt, naturligtvis även av andra, mest numismatiska, skäl under de trevliga och mycket uppskattade resor som vår förening på sin tid arrangerade till London, Paris, Wien, Rom m.m. I sin civila gärning var han cellulosaingenjör och hade bland annat stora intressen i Finland. Han hade gjort flera värdefulla uppfinningar, som rönt ekonomisk framgång just i detta land. Finland har ju, som Sverige, en fantastisk, aldrig sinande råvarukälla, skogen, som utgör grunden för en mängd viktiga industrier. Jag har själv varit försäljningsdirektör inom detta område, vilket gav upphov till ett gott samförstånd oss emellan.

Viktigare var dock våra samlarintressen. Lennart, hade, liksom jag, börjat med frimärken, så övergick han till mynt, med stora krav på hög kvalitet. Jag kunde förse honom med dylika exemplar som min snälle vän Tore Almqvist, anställd på Kungliga Myntverket, levererade inlindade i silkespapper. Lennarts intresse övergick så småningom från mynt till sedlar som samlarmässigt är en smal sektor inom numismatiken. Av det skälet var också tillgången på aktuell litteratur ringa. De gamla klassikerna som Bukowski 1886, Hildebrand 1915, Brismans arbeten från 1910-talet och senare Platbärzdis 1960, Lindgren, *Riksbankens sedelhistoria* (med utsökta färgbilder), saknade ofta bilder med framför allt priser på det sätt som införts beträffande mynt.

På 1970-talet tog därför Lennart på sig, med en otrolig entusiasm, det svåra arbetet med att för första gången i svensk sedelhistoria försöka åstadkomma en komplett årtalsförteckning med värderingspriser för varje årtal i kvalitetsklasserna 0 till 1?, dessutom att åstadkomma ett bildmaterial så tekniskt tydligt som möjligt var. Lennart var själv en duktig fotograf och tog därför ett stort antal bilder. För ett så omfattande arbete var han naturligtvis beroende av bistånd från olika håll, vilket

erhölls bl.a. från Kungl. Myntkabinetten genom dess senare chef Lars O. Lagerqvist och hans medhjälpare samt Bjarne Ahlström och hans medarbetare, här framför allt beträffande prissättningen.

Lennarts första bok, *Sveriges sedlar*, kom ut 1978 på Numismatiska Bokförlaget i väl häftat utförande med papper av hög kvalitet, liksom tryckningen med både svensk och engelsk text, omfång 115 sidor, pris 29:75 – i förhållande till arbetsinsatsen ett oerhördt lågt pris. Förläggare var Bjarne Ahlström, som därmed gjort en mycket förnämlig ekonomisk insats.

Den mycket fylliga och intressanta historiska redogörelsen i förening med att man kunde "slå upp" en viss sedel för närmare information medförde att intresset för sedelsamlandet ökade. Så gjorde även Lennarts forskariver. År 1984 utkom *Sveriges sedlar del I-II*, som utöver sedlar från Stockholms banker och Sveriges Riksbank behandlade övriga statliga institutioners sedlar. Beträffande detta svårbehandlade tema fick Lennart bistånd av en rad framstående numismatiker. Förläggare var B. Ahlström Mynthandel AB, tryck- och papperskvalité ännu högre än tidigare och omslag – samma glada blå-gula färg. I det avancerade innehållet finner man bl.a. de välkända myntsedlarna från 1716-1717 och riksgäldssedlarna från 1791-1834.

I november 1985 daterar Lennart, på Baldersnäs, förordet till sitt tredje numismatiska verk: *Riksgälden – den svenska statsskulden 1697-1834*. Hans mångåriga studerande av ett oändligt stort antal handlingar om monetära förhållanden hade väckt intresset för hur dessa var inpassade i de politiska. Den enväldiga kungamakten hade sin inverkan, de många krigen innebar stor förlust av manskäp som i sin tur medförde minskade arbetsinsatser i riket. Här till kom missväxt, felslagen utrikeshandel, fredsavtal m.m. – allt inverkar på rikets ekonomi. Boken *Riksgälden* utgör en intressant och väl illustrerad redogörelse för sin tidsperiod. Förordet var som sagt dagtecknat på Baldersnäs. Det innebar Lennarts sommarhus på Ingarö, dit han flyttat från Stockholm. Han rustade det för permanentboende, bl.a. med en rejäl inomhusbassäng, där man "gjorde många längder" före måltiden – bäst så!

Min egen sommaradress är sedan 1930-talet Dalarö, med båten gick det därför snabbt att åka upp för att hälsa på honom på Ingarö. Lennart var en generös värd och under hans goda år synnerligen intellektuellt givande att umgås med. Hans intresse för och kunskapen om numismatik delade han gärna med sig av. På Baldersnäs kunde han även odla sitt intresse för fiske, skärgårdsliv och båtsport – han ledde, bl.a., arbetet med att bygga en rejäl båthamn. På grund av ohälsa av olika slag flyttade han så småningom in på sitt sista boställe, Björnbo på Lidingö. Våra kontakter blev sedermera excentriska restaurangbesök, varvid man saknade "den gamle Lennarts" personlighet – som ett PS vill jag nämna att Lennart lagt grunden till ytterligare ett arbete, som omfattar de svenska privatbankernas sedlar. Förutom ett stort textmaterial hade han även färgfotograferat allt överkomligt av dessa färggranna små konstverk med deras ofta intressanta "bilder" från bankens ifråga regionala anknytning. En sådan sedelbeskrivning väntar ännu på sin tillkomst – materialet finns.

I dessa dagar, då moder Svea sedan ett halvt århundrade är avsuttet från våra svenska sedlar, som vi, tillika med våra ett årtusende gamla mynt snart måste överge (?), har Lennarts tre blågula verk med deras historiska innehåll en särskild utstrålning, som även den alltmör naggas i kanten.

Carl-Axel Lindblom

Nya mynt

Norge

Till millennieskiftet har Norges Bank utmyntat ett 100-kroner minnesmynt i silver för år 1999 och ett för år 2000 i guld på 1500 kroner. Båda mynten är formgivna av Ingrid Austlid Rise vid Den Kongelige Mynt.

100 kroner 1999

Diameter: 39 mm

Vikt: 33,8 g

Legering: 925/1000 AR

Åtsida: Det norska lejonet, 100 KRONER. Under NORGE ÅR 2000, myntdirektörens Jan Erik Johansen, JEJ, signatur, 1999, Den Kongelige Mynts märke, dvs hammare och bergsjärn.

Frånsida: Till vänster del av en trästam med årsringar som symbol på förgången tid. Till höger en blank nymåne som symboliserar tiden som ligger framför oss. TIDER SKAL KOMME.

Rand: Slät

1500 kroner 2000

Diameter: 27 mm

Vikt: 16,96 g

Legering: 917/1000 AV

Åtsida: Kung Harald V:s porträtt. NORGE ÅR 2000 samt 1500 KR. Under porträttet HARALD V, där- under Den Kongelige Mynts märke, hammare och bergsjärn samt myntdirektören Jan Erik Johansens signatur JEJ.

Frånsida: Asken Yggdrasil, den nordiska mytologins världsträd. Under TIDER SKAL KOMME. Till höger konstnärens signatur IAR.

Rand: Slät

Myntset Sverige 1998 och 1999

finns att köpa
i

Kungl Myntkabinettets butik.

Nya sedlar

England

20 pounds

Storlek: 149x80 mm

Färg, framsida: violett, grå grön, röd

baksida: violett, aprikos, blå, olivgrön

Vattenmärke: porträtt av Elisabeth II

Microtext: På framsidan i bården nederst till höger finns talet "20" och ordet "TWENTY".

Ett hologram på framsidan i vänstra delen visar talet "20" och en bild av Britannia i skiftande färger vid vinkling av sedeln.

En streckad metalltråd syns vertikalt på baksidan. Sedd mot ljuset blir linjen hel-dragen.

Vid UV-belysning framträder på framsidan i nedre vänstra delen talet "20" i grönt och rött.

Medalj över Raoul Wallenberg

Den kända skulptören Kerstin Kjellberg Jacobsson har hösten 1999 utfört en gjuten medalj över Raoul Wallenberg. Initiativet är hennes eget. Som konstnär har hon ägnat sig åt såväl det monumentalala som den "Kleinkunst" som medaljen utgör – man kan nämna hennes porträttmedaljer över Gustaf VI Adolf och Henri Dunant, Röda Korsets grundare. Den nya medaljen mäter 70 mm och har gjutits av H. Bergmans Konstgjuteri.

Åtsida: RAOUL WALLEMBERG upptill längs kanten. Bröstitbild en face i kostym med krage och slips; till vänster två trianglar och en passare (syftande på W:s arkitektutbildning), till höger en penna.

Frånsida: En dubbel taggtråd bildande ett kryss med en överlagd stapel av skyddspass, ett i mitten vänt så att de tre kronorna syns; upptill till höger en förgylld, lysande stjärna (symboliserande de judar som undkommit).

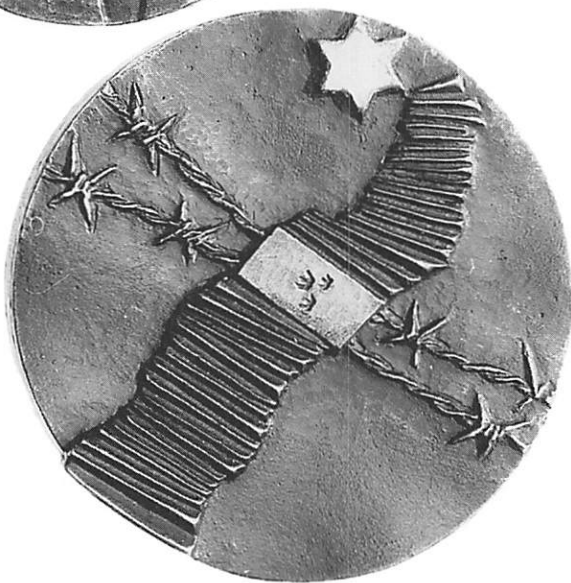
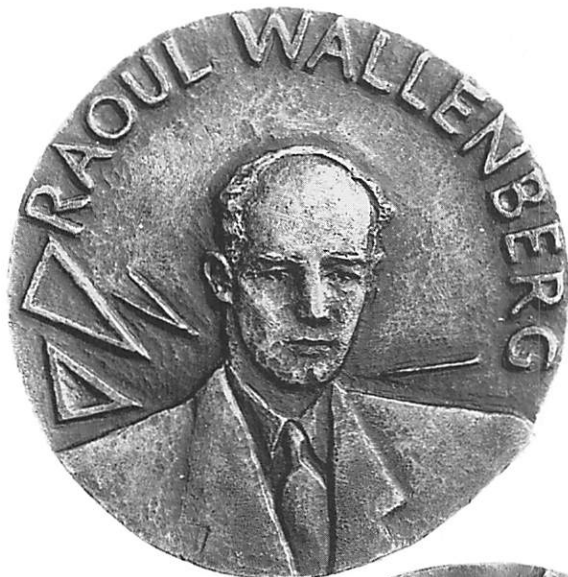
Rand: Nedsänkt konstnärssignaturen i ligatur: spegelvänt dubbelt K och motvända J, bildande en sköld; gjuteriet H BERGMAN

Medaljen säljs endast genom konstnären och kostar 10 000 kr.

Kerstin Kjellberg Jacobsson är en konstnär som besitter såväl kraft som medkänsla. Hon ägnar stor omsorg åt det hon vill få sagt och utfört. Säkert är det därför hon känt för och lyckats med ämnet.

LL1

Foto: Jan Eve Olsson, Kungl Myntkabinettet

MYNT & MEDALJER Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmansgatan (uppgång Handelshögskolan)

+ fax 08-673 34 23

Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar i stor sortering.

Öppet: vard. 11-18, lörd. 10-14

NÄSSJÖ MYNTKLUBB

8-9 träffar med auktion / år, 200 rop per auktion. Cirka 90 medl. – välkommen Du också!

Medl. avg. 60:- / år. För mer upplysningar och lista ring

0380/10865 el. 0380/17768.

E-post: stenhammar@svd.bip.net

LARS GULLIN 1928 - 1976

förste svenske manlige jazzmusiker på medalj

I samband med jazzmedaljutställningen 29/1-2/4 2000 utger Kungl. Myntkabinettet en medalj över Lars Gullin. Den är modellerad av Thomas Qvarsebo, Stockholm, och slås av Myntverket i Eskilstuna i silver (endast som prismedalj) och brons.

Åtsida: LARS GULLIN [] 1928 1976 medsols längs kanten. Bröstdbild i halvprofil vänd åt höger, spelande barytonsaxofon och iförd krage och slips, till h. under handen konstnärssignaturen TQ.

Frånsida: Knuttimring med knutarna åt vänster, t.h. på två timmerbjälkar SVENSK/JAZZLYRIKER, anspelande på Gullins kärlek till den svenska landsbygden och naturen.

Medaljen, som är 60 mm i diameter, kan beställas i *brons* under utställningstiden enligt nedan.

Vid avhämtning på KMK, Slottsbacken 6, Stockholm: 275 kr/st inkl. moms
Sänd med rek. postförsändelse: 325 kr/st inkl. moms

För att beställningen ska effektueras måste **betalning finnas tillgänglig** på Torbjörn Sundquists postgiro nr 2 12 40-7 **senast fredag 7 april 2000**. Upplagans storlek bestäms av antalet beställningar. Leverans senast 31 maj 2000.

Torbjörn Sundquist

Föreningar

Sigtuna Myntklubb

Medlemsmötet under år 2000 andra onsdagen i varje månad, januari-juni, september-december. Klubblokalen ligger på Nybrovägen 8 i Rosersberg.

Upplysningar om medlemskap m.m. på tel. 08-590 38 190.

Auktioner

Mars:

7-10 Osnabrück, Künker
18 Bruxelles, Elsen

April:

7-8 Chicago, Ponterio
15-16 Stockholm, B. Ahlström mynthandel

17-19 Bussum, L. Schulman
26-29 Frankfurt, Peus

Maj:

3-6 München, Hirsch
10 Zürich, Hess-Divo
22-23 München, Lanz

JAZZ- SPIS på KMK

29 jan - 2 april 2000

JAZZMEDALJER

Lunchjazz & soppa

Onsdag och fredag 11.30

Filmen BIRD

av Clint Eastwood visas
lördag och söndag 13.00

JAZZKONSERTER

kl. 18.30 9/3, 23/3
se sid. 27

Tisdag - söndag 10-16 • Slottsbacken 6. Tel. 08-519 553 04
Info www.myntkabinettet.se samt i dagspress

KUNGLIGA MYNTKABINETTET

Sveriges Ekonomiska Museum

Stockholm Studies in
Numismatics:

**Das Münzwesen
Livlands im
16. Jahrhundert
(1515-1581/94)
av Ivar Leimus**

Pris: 200:- inkl. moms
(porto tillkommer)

Beställningar:

**NUMISMATISKA
FORSKNINGS-
GRUPPEN**

Bollhusgränd 1B, 111 31 Stockholm
Tel: 08-674 77 50, Fax: 08-674 77 53
eller skicka en check på 200:-
plus 36:- per bok (porto)

INTERNATIONELLA AUKTIONER

FORTLÖPANDE INLÄMNING
TILL VÅRA 3 ÅRLIGA AUKTIONER

*Du som förut lämnat objekt till oss:
Kom gärna med mer!*

*Du som hittills inte lämnat något:
pröva oss!*

Dina objekt bjuds ut till vår världsomspännande kundrets, som är intresserad av såväl MYNT som frimärken, brev, häften, vykort, handskrifter och aktiebrev m.m.

Du kan alltid vara säker på att få **högsta möjliga priser** för Ditt material. Din **trygghet** är att vi har **80-årig erfarenhet** och finner glädje i att hjälpa våra kunder till maximalt resultat.

Dödsbon och advokater anlitar ofta oss.

GRATIS RÅDGIVNING!

Ring gärna!

FK 08-678 19 20
FAX 08-678 19 39

MYNTKOMPANIET

Kornhamnstorg 6
111 27 STOCKHOLM

**KÖPER
SÄLJER
VÄRDERAR**

Kvalitetsauktioner
två gånger per år

**B. AHLSTRÖM
MYNTHANDEL AB**

Normalmstorg 1, 1tr.

Box 7662 103 94 STOCKHOLM

TEL: 08-10 10 10 FAX: 08-678 77 77

FRIMYNT 2000

*Nordens största mynt- och frimärksmässa
samt*

ANTIK- O SAMLARMÄSSA
8 - 9 april Öppet kl 11.00 - 17.00
Idrottens Hus, Helsingborg

En hall med mynt, frimärken, vykort, brev och en hall med antikviteter,
möbler, kuriosa, smycken, klockor samt mycket mera

Bogesundsgatan 28
S-256 55 HELSINGBORG
Tel +46 42-29 25 60 Fax +46 42-29 78 55

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 19 företag i tio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

B. Ahlström Mynthandel AB
Normalmstorg 1, 1 tr.,
Box 7662, 103 94 STOCKHOLM
Tel. 08-10 10 10, Fax 08-678 77 77

Antikboden
Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Dala Mynt- och frimärkshandel
Box 307, 791 27 FALUN
Tel. 023-142 50

Karlskrona Mynthandel
Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Kronans Mynt
Västra Hamngatan 6, 411 17 GÖTEBORG
Tel. 031-13 55 81

Rune Larssons Mynthandel
Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel
Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

Malmö Mynthandel
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

Myntinvest Corona
Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer
Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

Myntsamlarnas Postorder
Prästkragevägen 4 B, 245 63 HJÄRUP
Tel. 040-46 11 40

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norrälje Mynt AB
Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRTÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Pecunia HB
Farinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel. 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel
Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 503 33 BORÅS
Tel. 033-41 24 96, Fax 033-41 87 55

Selins Mynthandel
Regeringsgatan 6, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel
Arsenalsgatan 8 C
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, Fax 08-611 32 95

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

Håkan Westerlund Mynthandel
Vasagatan 42, 111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING
Box 19 507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23

1:a.. 2:a.. 3:e..... såld!

Auktionera själv på nätet. Gratis.

På www.bamba.nu finns flera tusen vykort, frimärken och mynt av hög kvalitet till försäljning. På bamba.nu ordnar du **din egen auktion**.

Det är **gratis** att bjuda och att lägga ut en vara på auktion. För närvarande betalar du som säljare inte ens provision.

Det hela är **enkelt** – via din web-läsare registrerar du dig och bjuder eller startar egna auktioner.

Auktionen följer du via webben och automatiska mail.

När auktionen är slut får säljaren och vinnaren ett e-mail om resultatet och skickar sedan vara och betalning.

Enkelt, roligt och spännande.

Välkommen att känna auktionsspänningen redan idag.

/Bambapersonalen

www.bamba.nu

